

INTERNATIONELLA
HANDELSHÖGSKOLAN
HÖGSKOLAN I JÖNKÖPING

Oönskad föräldraförvaltning av aktier i familjeägt bolag.

- Var ligger den reella beslutandemakten?

Filosofie magisteruppsats inom ekonomisk familjerätt

Författare: Christoffer Burström

Handledare: Lars-Göran Sund

Framläggningsdatum 2015-05-11

Jönköping 05/15

Magisteruppsats inom ekonomisk familjerätt

Titel:	Oönskad föräldraförvaltning av aktier i familjeägt bolag – Var ligger den reella beslutandemakten?
Författare:	Christoffer Burström
Handledare:	Lars-Göran Sund
Datum:	2015-05-11
Ämnesord	SME, generationsskifte, förmyndaransvar, reell beslutandemakt

Sammanfattning

Vid ett oplanerat generationsskifte när arvingen är omyndig är risken stor att den reella beslutande makten tillfaller en oönskad person. Anledningen till detta är den betydande förmyndarförvaltning en efterlevande förmyndare kan utöva över tillgångar den omyndige fått via legalt arv/testamente eller gåva.

De möjligheter som ett borttestamenterande av förvaltningsrätten ger, kan tyvärr ge en falsk känsla av trygghet för testator. I flertalet av fallen finns möjlighet för den efterlevande förmyndaren att utnyttja laglottsmöjligheten föra att tillskansa sig beslutande makt över företaget och på så sätt motverka testators vilja.

Trots att lagstiftaren på olika sätt försökt att trygga den omyndiges situation genom regler för hur förmyndare och överförmyndare skall handla anser jag dessa regler vara otillräckliga. Den utvidgning av förmyndaransvaret som omarbetningen av föräldrabalken i mitten på 90-talet innebar, gav tyvärr oärliga förmyndare större möjligheter att sko sig på den omyndige. Resterande skyddsregler rörande omyndigs aktieäggande väger ej upp de brister som den frisläppta föräldraförvaltningen innebär.

Master's Thesis in economical family law

Title: Unwanted guardianship over shares in a family-owned company - Who has the real power of decision?

Author: Christoffer Burström

Tutor: Lars-Göran Sund

Date: 2015-05-11

Subject terms: **SME, change of generation, guardianship, real power of decision**

Abstract

If there is an unplanned change of generation regarding the family company and the sole heir is underage there is a big risk that the real power of decision will be given to the wrong person. The reason for this is the vast guardianship a sole guardian can exercise over the underage heirs assets.

The possibility to leave the power of decision to a third party may give the deceased a false sense of security. In many cases there are a chance for the remaining guardian to use the rules about legal portion to gain power of decision over the company and in that fashion counteract the deceased last will.

Although the legislature have tried in different ways to safeguard the minor's situation by legislating how guardians must act, I think these rules are inadequate. The extension of the scope of parent guardianship that the revision of the Parental Code in the mid-90s meant, sadly gave dishonest guardians greater opportunities to enrich themselves at the minors expense. The remaining regulation aiming to safeguard a minor's shareholding does not weigh up the deficiencies that the released parental administration means.

Innehåll

1	Inledning	1
1.1	Bakgrund.....	1
1.2	Syfte.....	2
1.3	Metod.....	2
1.4	Avgränsningar	3
1.5	Disposition.....	3
2	Allmänt om förmyndare	6
2.1	Inledning.....	6
2.2	Vem är förmyndare? (vårdnadshavare).....	6
2.3	Särskilt förordnad förmyndare	7
2.4	Allmänna uppgifter	7
2.5	Den underåriges inflytande (och rådighet i vissa fall)	8
2.6	Överförmyndaren	9
2.7	Sanktioner	9
3	Hur kan en underårig bli aktieägare i ett familjeägt SME.....	10
3.1	Legalt arv	10
3.1.1	Omyndigs rätt i dödsbo	11
3.1.2	Arvskiftet.....	12
3.1.3	Fiktivt exempel.....	13
3.2	Testamentariska förvärv	14
3.2.1	Gällande rätt rörande testamenten	14
3.2.2	Testamente till utomstående med äganderätt.....	15
3.2.2.1	<i>Fiktivt exempel.....</i>	<i>16</i>
3.2.3	Testamente till utomstående med nyttjanderätt.	17
3.2.3.1	<i>Fiktivt exempel.....</i>	<i>18</i>
3.2.4	Testamente till utomstående med förvaltningsrätt	19
3.2.4.1	<i>Innebörden av borttestamenterad förvaltningsrätt</i>	<i>19</i>
3.2.4.2	<i>Gällande rätt angående förvaltningen</i>	<i>19</i>
3.2.4.3	<i>Fiktivt exempel.....</i>	<i>21</i>
3.2.5	Sanktioner mot utomstående	22
3.2.5.1	<i>Sanktioner vid borttestamenterad äganderätt</i>	<i>22</i>
3.2.5.2	<i>Sanktioner vid borttestamenterad nyttjanderätt</i>	<i>22</i>
3.2.5.3	<i>Sanktioner mot utomstående förvaltare (borttestamenterad förvaltningsrätt)</i>	<i>23</i>
3.2.6	Möjlighet att ge den minderåriga förfoganderätt trots omyndighet (via testamente samt gåva).....	25
3.2.6.1	<i>Fiktivt exempel</i>	<i>27</i>
3.3	Gåva.....	27
3.3.1	Särskilt rörande gåva.....	28
3.3.1.1	<i>Sanktioner gentemot god man</i>	<i>30</i>
3.3.2	Fiktivt exempel.....	30
4	Förmyndarens ansvar	32
4.1	Inledning.....	32
4.2	Efter legalt arv	32
4.2.1	Inledning (inkl. underårigs inflytande i allmänhet)	32
4.2.2	Föräldraförvaltning.....	33
4.2.3	Efterlevande förmyndarens ansvar	34

4.2.4	Villkor om underårigs rådighet	37
4.2.5	Överförmyndaren	37
4.2.6	Förstärkt förvaltning	38
4.2.7	Sanktioner vid föräldraförvaltning	41
4.3	Efter testamentariskt förvärv	43
4.3.1	Inledning (inkl. underårigs inflytande i allmänhet)	43
4.3.2	Efterlevande förmyndarens ansvar	44
4.3.3	Villkor om underårigs rådighet (i testamente)	44
4.3.4	Överförmyndaren	44
4.3.5	Sanktioner	44
4.4	Efter gåva	44
4.4.1	Inledning (inkl. underårigs inflytande i allmänhet)	44
4.4.2	Efterlevande förmyndarens ansvar	45
4.4.3	Villkor om underårigs rådighet (i gåvobrev)	45
4.4.4	Överförmyndaren	45
4.4.5	Sanktioner	45
5	Analys och slutsatser	46
5.1	Föräldraförvaltning och föräldraansvar	46
5.1.1	Sanktioner	47
5.1.2	Är överförmyndarens inställning till underårigs aktieäggande för rigid?	48
5.1.3	Har föräldern för stor möjlighet att omhänderta/avstå egendom?	49
5.2	Testator/Givares möjligheter till utomstående förvaltning	50
5.3	Slutsatser	52
	Referenslista	55

Förkortningslista:

AvtL	Lag om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (1915:218)
BFL	Bokföringslag (1999:1078)
BrB	Brottsbalk (1962:700)
éc	é contrario
FB	Föräldrabalk (1949:381)
HB	Handelsbalk (1736:1023 2)
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv, avd. I
NJA II	Nytt Juridiskt Arkiv, avd. II
Prop.	Proposition
RH	Rättsfall från hovrätterna
SCB	Statistiska Centralbyrån
SFB	Socialförsäkringsbalk (2010:110)
SkL	Skadeståndslag (1972:207)
SME	Small and medium-sized enterprises (små och medelstora företag)
SOU	Statens offentliga utredningar
ÄB	Ärvdabalk (1958:637)
ÄktB	Äktenskapsbalk (1987:230)

I Inledning

I.1 Bakgrund

Vikten av att planera för sin egen bortgång kan inte nog understrykas. Än viktigare blir det om det finns barn med i bilden eftersom deras framtid behöver tryggas. Viktigt är även att som småföretagare inte äventyra företagets fortlevnad och utveckling på grund av dålig planering.

Vid en sådan planering finns dock en mängd faror som lätt kan förbises. I Sverige är skilsmässor vanligt. Till exempel upplöstes det under 2004 20 106 äktenskap. Detta är en minskning jämfört med de fyra tidigare åren. Vid en jämförelse med antalet ny-ingångna äktenskap under samma år (43 088) så får man en bild av hur vanligt det är med skilsmässor.¹

Om den avlidne vid tidpunkten för frånfallet ej är gift kommer arvingar att via den legala arvsordningen bli nya ägare till bolaget. Den avlidne kan även genom ett testamente förordna att endast en av flera omyndiga arvingar skall tillskiftas aktierna. Detta kan, beroende på storleken på kvarlåtenskapen, leda till problem både gällande ägandet och beslutanderätten för aktierna.

Vad händer med förvaltningen av bolaget i det fall att arvingen vid dödstillfället är av en ålder som inte lämpar sig för att driva ett aktiebolag? Ett flertal alternativ finns och dessa skall utredas i denna uppsats. Meningen med ett generationsskifte är att ägandet i företaget skall övergå till den part som den nuvarande aktieägaren önskar. Skulle denna övertagande part vara omyndig kan detta betyda att skiftet ej får önskad effekt. Beroende på hur den avlidnes familjesituation ser ut och om denne efterlämnat några rättshandlingar avseende kvarlåtenskapen kan arvsskiftet utmynna på olika sätt.

Vid ett scenario med en omyndig arvinge kan den reella beslutandemakten över aktier och företag hamna hos den omyndiges andra vårdnadshavare, vilket kan få ej avsedda

¹ http://www.scb.se/Pages/PressRelease_154453.aspx
Pressmeddelande från SCB
2005-12-20 09:30 Nr 2005:344.

följdverkningar. Dels kan den efterlevande ej vara lämpad att driva företaget, dels kan den efterlevande förmyndaren med ont uppstå försöka gagna sig själv före arvingen.

Det behöver inte nödvändigtvis vara en familjemedlem som efterlämnar äganderätter till en minderårig. En möjlighet är att en utomstående part via gåva eller testamente överför aktier till den omyndige. Även här finns risken att den reella beslutandemakten förskjuts beroende på en mängd faktorer. En av dessa är hur den urkund som möjliggör värdeöverföringen är författad. Denna förskjutning kan också drabba utomstående givare eller testatorer som ämnar efterlämna aktier till en omyndig.

1.2 Syfte

Syftet med denna uppsats är att utreda gällande rätt angående vem som har den reella beslutandemakten över de aktier som en omyndig äger. Även omfattningen av denna beslutandemakt kommer att utredas.

Framställningen skall också utreda ifall den omyndige har ett tillräckligt starkt legalt skydd gentemot efterlevande förmyndare i de fall förmyndaren inte handlar med den omyndiges bästa för ögonen.

Syftet är även att visa på vilka alternativ som finns för givare/testator gällande möjligheten att placera beslutanderätten hos någon annan i väntan på att den omyndige uppnår myndig ålder och om dessa ger testator/givare tillräckligt skydd mot en oönskad förskjutning av beslutande makten av företaget.

1.3 Metod

Den metod som används genomgående i uppsatsen är den rättsdogmatiska, det vill säga gällande rätt utreds genom lagtext, förarbeten, domstolspraxis och doktrin i nämnd ordning.

För att på ett lättare sätt leda läsaren genom resonemangen som framkommer har författaren valt att vid varje kapitelslut applicera detta på en fiktiv familj. Familjen består av fadern Ulf, Ulfs före detta hustru Lotta samt deras gemensamma son Kalle, 16 år. Rörelsen ifråga är ett aktiebolag inom tillverkningsindustrin. Företagets ägandebild består av Ulf som är huvudägare och kontrollerar 90 % av aktierna och rösterna. Resterande 10 % av aktierna ägs av Ulfs närmaste kollega Mats.

1.4 Avgränsningar

Rörande gällande rätt angående bodelning, arv och testamente kommer endast svensk rätt att beröras. Även de regler som gäller utländsk medborgares rättigheter att taga arv kommer lämnas utanför denna uppsats.

Med begreppet omyndig menas i denna framställning definitionen som följer av 9:1 Föräldrabalk (1949:381), FB, dvs omyndig av den anledningen att personen är under 18 år. Resterande alternativ lämnas utanför, tex. omyndig i enlighet med 11 kap FB.

Det bolag som i uppsatsen ingår i kvarlåtenskapen är ett privat aktiebolag. Då det rör sig om ett ägarbyte av aktier genom arv har det tagits för givet att inga associationsrättsliga avtal föreligger mellan de tidigare delägarna. De aktier som ryms i kvarlåtenskapen är med andra ord ej behäftade med någon sorts avyttringsförbehåll.

De generationsskiften som behandlas i uppsatsen är endast generationsskiften till fysiska personer. Regler och alternativ gällande generationsskiften via eller till andra bolag kommer att lämnas utanför.

Den minderåriga har ej startat bolaget själv och kommer troligen inte att få tillstånd att driva det själv.

Andra undantag som görs innefattar sådan egendom som den minderårige mottagit med villkor om att förvalta den själv enligt förmånstagarförordnande via försäkringar.

1.5 Disposition

Kapitel 1 är ett inledningskapitel

Kapitel 2 kommer att ge en grundläggande överblick av de metoder som vanligtvis används vid ett generationsskifte till fysisk person. Här kommer även metoder som används under så kallade planerade generationsskiften att beröras, detta för att ge ett tydligt alternativ och en jämförelsepunkt till de alternativ som kommer att påverka skiftet i det fall att det inte planeras.

Kapitel 3 följer det oplanerade generationsskiftet genom dess olika stadier. Detta för att ge en bild över hur en omyndig person kan komma att bli ägare till aktier i ett företag. I

nästa steg skall beslutandemakten över nämnda aktier att utredas. De typer av oplanerade generationsskiften som kommer att utredas är legala arv och testamente. Detta kapitel kommer även att utreda vilka möjligheter den avlidne har att genom testamente besluta om förvaltningsrätt respektive äganderätt rörande de aktier som finns i kvarlåtenskapen. Uppsatsen utreder de olika möjligheterna som ges, till exempel borttestamentering av aktierna till utomstående tredje man samt särskilt förordnande i testamentet rörande förvaltningen av aktierna. Trots att uppsatsens huvudfokus ligger på det oplanerade arvsskiftet kan det uppstå situationer där den omyndige förvärvar aktier genom gåva. Ett tänkbart scenario där detta kan inträffa är om den företagsdrivande förmyndaren har en dödlig sjukdom som snabbt förvärras.

Kapitel 4 kommer att utreda vem som har den reella beslutandemakten över aktierna och dennes ansvar i de fall aktierna tillfaller den omyndige, dels genom legalt arv, men också om de tillfaller den omyndige via ovillkorat testamente eller gåva. Skiljer förmyndaransvaret något sig åt beroende på hur aktierna tillfallit den omyndige?

Föräldraförvaltningen kommer att granskas och även den förstärkta förvaltningen som överförmyndaren i vissa fall applicerar på den omyndiges egendom. Rörande överförmyndarens kontroll utreds både aspekten om den omyndige verkligen ämnar driva företaget och om de aktier den omyndige erhåller är att ses som en slags kapitalplacering. Utgångspunkten kommer genomgående att vara vem det är i praktiken som röstar för aktierna på bolagsstämman.

Kapitel 5 kommer att viga åt utvärdering och analys. De aspekter som kommer beröras är vikten av att verkligen planera för ett generationsskifte i tid för att på så sätt undvika de stora problem som bevisligen uppstår. Däri ska också analyseras om dagens lagregler verkligen ger den omyndige ett tillräckligt skydd eller om den numera frisläppta föräldraförvaltningen i realiteten utgör ett institut där oärliga föräldrar på ett lättare sätt kan utnyttja sina barn tillgångar för egen vinning. En diskussion kommer även föras huruvida överförmyndarens syn på omyndigsaktieäggande är sund. De regler som idag finns kan anses vara allt för strängt hållna och i slutändan vara till nackdel för den omyndige.

Även testators/givares möjligheter att förordna om utomstående förvaltning kommer att utvärderas. Är de möjligheter lagstiftaren tillåter tillräckliga för att uppnå testa-

tors/givarens vilja att avskära den efterlevande förmyndaren genom att låta utomstående förvalta egendomen till dess att den omyndige uppnått önskad ålder.

2 Allmänt om förmyndare

2.1 Inledning

Samtliga svenska medborgare som är under 18 år är att anse som omyndiga.² En omyndig person får som huvudregel ej råda över sin egendom eller ingå avtal³. Varje omyndig person har en förmyndare.⁴ I förmyndarens uppdrag ingår bland annat att förvalta den omyndiges tillgångar och företräda denne i avtal som rör dessa tillgångar.⁵ En förmyndare kan även i efterhand godkänna av omyndig ingångna avtal.⁶ På så sätt kan avtal rörande den omyndige knytas med bindande verkan.

2.2 Vem är förmyndare? (vårdnadshavare)

Huvudregeln för omyndiga barn är att dennes vårdnadshavare är förmyndare och därför förvaltar dennes egendom.⁷ Det vanligaste är att ett barns föräldrar är vårdnadshavare och därför också förmyndare. Vårdnadssituation kan förändras genom ett av rätten givet förordnande om att endast en av föräldrarna skall vara vårdnadshavare.⁸ Detta sker t.ex. när föräldrarna genomgår skilsmässa.⁹

Gällande barn födda av föräldrar som ej ännu ingått äktenskap tillfaller vårdnaden per automatik till modern. Om föräldrarna senare gifter sig är föräldrarna vårdnadshavare från och med den dag då äktenskapet blir giltigt.¹⁰ Det finns även möjlighet för rätten att förordna båda föräldrarna till vårdnadshavare utan att dessa ingått äktenskap.¹¹

² 9:1 FB.

³ 9:1 FB.

⁴ 10:5 FB.

⁵ 12:1 FB.

⁶ 9:6 FB.

⁷ 10:2 FB.

⁸ 6:2 FB.

⁹ Walin, 1996, s. 18.

¹⁰ 6:3 FB.

¹¹ 6:4 FB.

Det finns dock möjlighet för rätten att förordna en särskild vårdnadshavare för den omyndige i de fall föräldrarna ej anses kapabla att handha vårdnaden.¹² (Denna möjlighet skall ej sammanblandas med särskilt förordnad förmyndare.) Dessa/denna tillförordnade vårdnadshavare blir då även barnets förmyndare.¹³

2.3 Särskilt förordnad förmyndare

Huvudregeln är som tidigare framkommit att föräldrarna är förmyndare åt den omyndige. I vissa fall kan situationen vara sådan att föräldrarna ej är förmögna att på ett tillfredställande sätt vårda den omyndiges tillgångar. I dessa fall har rätten möjlighet att förordna om en särskild förmyndare.¹⁴ En särskilt förordnad vårdnadshavare blir även förmyndare över den omyndige.¹⁵ Dock finns möjlighet för rätten att förordna om att annan än den förordnade vårdnadshavaren skall vara förmyndare.¹⁶

En särskilt förordnad förmyndare omfattas av andra strängare regler än den som via föräldraskap är förmyndare.¹⁷ Gemensamt för båda typer av förmyndare är att de omfattas av reglerna i 12 kap FB. Skillnaden ligger i reglerna angående förvaltningen av den omyndiges tillgångar. De särskilt förordnade förmyndarna lyder under reglerna i 14 kap FB medan föräldrar som är förmyndare istället omfattas av 13 kap FB.

2.4 Allmänna uppgifter

En förmyndare skall förvalta den omyndiges tillgångar samt representera denne i angelägenheter rörande dessa tillgångar.¹⁸ I ordalydelsen tillgångar skall även den omyndi-

¹² 6:7 2st FB.

¹³ 10:3 FB.

¹⁴ 10:3 FB.

¹⁵ 10:3 3st FB.

¹⁶ 10:3,6 FB.

¹⁷ Wallin, 1996, s. 56.

¹⁸ 12:1 FB.

ges skulder inräknas.¹⁹ Hur denna förvaltning skall företas samt vilka regler som ska efterlevas kommer att avhandlas under kapitel 4.2.2 (Förmyndares ansvar).

2.5 Den underåriges inflytande (och rådighet i vissa fall)

En förmyndare skall vid viktigare beslut rörande den omyndiges tillgångar låta denne komma till tals i de fall denne är över 16 år gammal.²⁰ Regeln är av så kallad ordningskaraktär och om den förbises kommer förmyndarens beslut ej att bli ogiltigt.²¹ Ordalydelsen i paragrafen, att förmyndare *skall* höra den omyndige, tyder dock på att stor vikt skall läggas till vad den omyndige anser i frågan.²² Vidare noteras i propositionen att den uppsatta åldersgränsen om 16 år ej skall anses begränsa möjligheten för yngre omyndiga att komma till tals gällande beslut rörande deras egendom. I de fall att den omyndige är av tillräcklig mognad skall denne oavsett ålder få komma till tals rörande frågor som är av vikt för denne.²³

Även om denna regel gällande omyndiges rätt att medverka i beslut ej är bindande för förmyndaren måste regeln ses i ljuset av förmyndarförvaltningens grundregel att samtliga beslut som tas av förmyndare rörande den omyndiges egendom skall vara för att bäst gagna den omyndige.²⁴ Detta ger en delikat balansgång mellan den omyndiges önskan samt hur denna önskan står i relation till vad som skall anses var till gagn för omyndige. Viss härledning bör kunna tas från de uppsatta kriterierna i 9:3 2st FB rörande förmyndares rätt att omhänderta egendom i de fall egendomen kan vara ett hot mot den omyndiges hälsa eller välfärd.

¹⁹ Brattström, Singer, Karnovkommentar 416 till 12:1 FB, http://juridik.karnovgroup.se/bibl.proxy.hj.se/document/527364/4?versid=146-1-2005#SFS1949-0381_K12_P1, 2015-05-25 kl. 09:50.

²⁰ 12:7 FB.

²¹ Brattström, Singer, Karnovkommentar 431 till 12:7 FB, http://juridik.karnovgroup.se/bibl.proxy.hj.se/document/527364/4?versid=146-1-2005#SFS1949-0381_K12_P7, Hämtad 2015-05-25 kl. 09:51

²² Prop. 1993/94:251 Förmyndarskapslagstiftningen, s. 215.

²³ Prop. 1993/94:251 s. 215.

²⁴ 12:3 FB.

Gällande den omyndiges rådgighet över egendom behandlas denna under kapitel 3.2.6. (Möjlighet att ge den minderårige förfoganderätt trots omyndighet via testamente alternativt gåvobrev.)

2.6 Överförmyndaren

Gällande den problematik som berörs i denna framställning har överförmyndaren en roll att spela. Så snart en omyndig har tillgångar som värderas till över 8 prisbasbelopp, 2:7 Socialförsäkringsbalk (2010:110), (år 2015 356000 kronor) skall detta av förmyndarna meddelas till överförmyndaren och en kontroll av förvaltningen blir aktuell.²⁵ Då det i denna framställning rör sig om majoritetsaktieposter får det förutsättas att dessa regler träder i kraft. Detta medför i förlängningen att samtliga beslut som tas av förvaltande förmyndare gällande egendomen, skall godkännas av överförmyndaren. Ingående analys gällande överförmyndarens förvaltning står att läsa i kapitel 4.2.5 (Överförmyndaren).

2.7 Sanktioner

Att vara förmyndare innebär en hel rad skyldigheter gentemot myndlingen. Det innebär ett ansvar att verka för den omyndiges bästa i samtliga frågor som rör dennes tillgångar och skulder.²⁶ Skulle den som är förmyndare bryta detta förtroende och missköta sitt uppdrag kan det bli aktuellt med sanktioner mot vederbörande. Vilka sanktioner och när dessa kan bli aktuella kommer beröras mer ingående i kapitel 3.2.5 och 4.2.7 i denna framställning.

²⁵ 13:2 FB.

²⁶ 12:3 FB.

3 Hur kan en underårig bli aktieägare i ett familjeägt SME

3.1 Legalt arv

I de fall ingen planering genomförs kommer ett generationsskifte ske genom de legala arvsreglerna. Dessa regler kommer att behandlas närmare senare i syfte att visa på alla de problem som kan uppstå på grund av att den skiftande parten underlåtit att vidta några åtgärder för att underlätta generationsskiftet. Rörande generationsskiften genom legala arv kan även problem uppstå i de fall då det endast finns minderåriga arvingar. Detta kan leda till att den kvarvarande vårdnadshavaren/förmyndaren mot den avlidna majoritetsägarens vilja får beslutanderätt i företaget. Andra problem som kan uppstå är att företaget under en period har en alltför ung majoritetsägare som i sin tur leder till att företaget ej kan skötas på ett tillfredsställande sätt. En osäker situation i företaget kan då leda till att befintliga kunder vänder sig till en konkurrerande verksamhet.²⁷

Avlider majoritetsägaren utan att efterlämna något testamente kommer hans kvarlåtenskap att fördelas i enlighet med den legala arvsordningen. I nedanstående framställning förutsätts att samtliga aktier ingår i den avlidnes kvarlåtenskap och att inga aktier har tillfallit den efterlevande maken genom bodelning.

De arvsberättigade kan delas in i tre arvsklasser i enlighet med Ärvdabalkens regler, Ärvdabalk (1958:637), (ÄB). I det fallet att det endast finns en gemensam bröstarvinge har den efterlevande maken arvsrätt före barnet.²⁸ Han eller hon ärver aktierna med fri förfoganderätt. Bröstarvingen ärver aktierna genom så kallat efterarv först efter den efterlevande makens död.²⁹ Har den avlidne en bröstarvinge som ej är bröstarvinge till den efterlevande maken, så kallade särkullbarn, ärver denne del av arvet före den efterlevande maken.³⁰

²⁷ Sund, Ljungström, 2011, s. 24.

²⁸ 3:1 ÄB

²⁹ 3:2 ÄB.

³⁰ 3:1 ÄB.

Om aktieägaren vid dödstillfället är frånskild eller om mål gällande äktenskapsskillnad pågår i enlighet med Äktenskapsbalken (1987:230), (ÄktB)³¹, har ej exmaken några anspråk gentemot dödsboet (om inte genom testamente) och kvarlåtenskapen kommer att utgå till de övriga arvsklasserna.

Den princip som används i den svenska arvsrätten är parentelprincipen.³² Grundtanken är att genom att följa den avlidnes ”blodsband” i upp och nedstigande led finna den som enligt lag är berättigad till arvet. Det finns tre legala arvsklasser som utgår ifrån detta ”blodsband” med den avlidne. Inom varje arvsklass gäller den så kallade istadaprintipen, som innebär att om den som skulle haft rätt till arvet är avliden träder dennes arvingar in i dennes ställe. Detta medför att en arvsklass måste vara helt uttömd innan man går över till nästa.³³ Den sista principen som den svenska legala arvsrätten bygger på är den så kallade stirpalgrundsatsen.³⁴ Den innebär att samtliga arvtagare på samma ”avstånd” från den avlidne har rätt till lika stor del av den kvarlåtenskap som skall delas på samtliga på detta ”avstånd”. I praktiken innebär det att om den avlidne har två barn skall båda barnen ha rätt till lika stor del. Samma princip används i det fall att annan trätt in i arvtagares ställe. Ponera att ett av den avlidnes barn (X) har avlidit och efterlämnat i sin tur tre barn då skall den del som skulle tillfallit (X) delas på tre lika stora delar och tillskiftas barnen. Om detta skall appliceras på det fiktiva exemplet skulle detta innebära, om Kalle redan varit avliden vid Ulf frånfälle, att de aktier som i första steget skulle ha ärvts av Kalle, istället tillfaller hans eventuella barn.

3.1.1 Omyndigs rätt i dödsbo

Det är vanligt förekommande att en av dödsbodelägarna är minderårig. Huvudregeln är att den omyndiges förmyndare, i det flesta fall dess föräldrar, företräder dem i deras ekonomiska angelägenheter.³⁵ Så är även fallet rörande den omyndiges rätt i ett dödsbo. Skulle det vara så att både barnet och förmyndaren/förmyndarna är delägare till dödsboet gäller andra regler. I dessa fall skall överförmyndaren förordna en god man till det

³¹ 5 kap. ÄktB.

³² Brattström, Singer, 2011, s. 30. Se även Grauers, 2006, s 130.

³³ Brattström, Singer, 2011, s. 31.

³⁴ A.st.

³⁵ 10:2 FB.

omyndiga barnet.³⁶ Denna problematik aktualiseras inte i de fall att den avlidne fortfarande var gift med den omyndiges andra förmyndare, eftersom den efterlevande maken har förtur till arvet.³⁷ Problematiken aktualiseras inte heller i fall då förmyndarna vid dödstillfället ej var gifta då den överlevande förmyndaren då ej kommer ha anspråk gentemot dödsboet.

När förmyndaren har full beslutanderätt angående den omyndiges arv aktualiseras även frågan om vad som sker om förmyndaren skulle avstå arvet å den omyndiges vägnar. Detta spørsmål berörs närmare i kapitel 4.2.3, föräldrarförvaltning samt kapitel 4.2.7 rörande sanktioner i de fall förmyndaren avsäger ett arv som i senare led visar sig vara till skada för den omyndige.

3.1.2 Arvskiftet

Första steget efter att den avlidnes skulder reglerats,³⁸ är att de som genom testamente givits specifika föremål eller pengasummor, så kallade legat, skall utfå dessa. Legat skall utges innan dödsboet skiftas, detta för att skydda värdet på dödsbodelägnas enskilda lotter.³⁹ Det andra som ska ske innan boet skiftas är att eventuella ändamålsbestämmelser skall tillgodoses.⁴⁰ En ändamålsbestämmelse innebär att arvlåtaren genom testamente eller annat avtal föreskriver att viss egendom skall användas på ett visst sätt. Denna skyldighet kan åligga antingen dödsboet i sig eller en specifik arvinge.⁴¹ I de fall det åligger dödsboet skall detta ske innan skiftet för att ingen arvinge skall förlora motsvarande värde på sin lott.

Rörande själva skiftet har var och en av arvingarna laga rätt att utfå egendom av varje slag.⁴² Med detta menas att var och en av arvingarna har rätt att utfå arv i form av pengar, lösöre och fast egendom. Vidare stipulerar lagen att sådan egendom som ej

³⁶ 11:2 1st FB.

³⁷ Brattström, Singer, 2011, s. 149.

³⁸ 21 kap ÄB.

³⁹ 11:2 ÄB.

⁴⁰ 11:9 ÄB.

⁴¹ Brattström, Singer, 2011, s. 100.

⁴² 23:3 1st. ÄB.

lämpligen kan delas bör läggas på en lott.⁴³ Genom detta kan det i vissa fall te sig enklare att likvidera till exempel en bostad för att lättare kunna skifta värdet mellan dödsbodelägarna.⁴⁴ Viktigt att poängtera är att så länge samtliga dödsbodelägare är överens finns inget krav på att följa lagreglerna om lottstorleken och därmed är det fullt möjligt för en dödsbodelägare att mottaga ett mycket större värde än dennes arvslott.⁴⁵ När väl alla tillgångar lottlagts och alla dödsbodelägare godkänt skiftet skall ett skiftesavtal upprättas och skrivas under av alla inblandade parter.⁴⁶ Skiftesavtalet är den handling som ger dödsbodelägarna äganderätt till den egendom som de erhåller och definierar slutpunkten på arvskiftet.⁴⁷

Skulle arvlåtaren vara skild och det endast finnas en underårig arvinge kommer all kvarlåtenskap att tillfalla denne. Den omyndige blir då ägare till samtliga aktier i kvarlåtenskapen. De behandlas dock enligt huvudreglerna om förmyndarförvaltning. Det betyder att även om det är den omyndige som ärvt aktierna med full äganderätt, så kommer det att vara den efterlevande vårdnadshavaren som har förvaltningsrätten över dessa och kan som förmyndare styra bolaget som den önskar. Det är ej möjligt att i förtid avtala om att den egendom som tillfaller den omyndiga genom arv skall förvaltas av denne. Detta följer av att omfattningen av förmyndares förvaltningsplikt gäller all egendom som den omyndige äger, utom sådan som tillkommit denne genom testamente eller gåva med särskilda villkor om den omyndiges förvaltningsrätt.⁴⁸ En *éc.* tolkning av detta lagrum visar på att egendom som tillkommit den omyndige genom legatarv alltid kommer att falla in under förmyndarens förvaltning.

3.1.3 Fiktivt exempel

I detta fall skulle Ärvdabalkens regler råda. Kalle (den 16-årige sonen) kommer att ärva aktierna.⁴⁹ Dock kommer den problematik som berörs nedan i framställningen att aktua-

⁴³ 23:3 1st ÄB.

⁴⁴ Walin 2, 2009, s. 287.

⁴⁵ Brattström, Singer, 2011, s. 186.

⁴⁶ 23:4 ÄB.

⁴⁷ Brattström, Singer, 2011, s. 186.

⁴⁸ 12:1 FB.

⁴⁹ 2:1 ÄB.

liseras. Då Kalle är omyndig vid tillfället för arvsskiftet kommer Lotta (före detta fru) att få den reella beslutandemakten genom den så kallade förmyndarförvaltningen. Denna problematik kommer att beröras närmare under kapitel 4.2 samt 4.3. Där behandlas Lottas faktiska möjlighet att besluta kring företagets framtid behandlas, t.ex. vilket ansvar hon har gentemot Kalle.

I detta läge nöjer vi oss med att konstatera att det oplanerat generationsskifte mycket lätt kan ge oförutsedda konsekvenser angående vem som kommer att styra företagets framtid.

3.2 Testamentariska förvärv

3.2.1 Gällande rätt rörande testamenten

I följande kapitel berörs en testators möjligheter att styra över sin kvarlåtenskap och på så sätt försöka lämna den överlevande vårdnadshavaren utan rätt i eller möjlighet att förfoga över den kvarlämnade egendomen. Det förutsätts att både testator och testamentstagare har den rättskapacitet som behövs för att skriva testamente och mottaga egendom genom testamente. Ett testamente är ett av Sveriges mer formbundna dokument. Vid upprättandet finns åtskilliga regler som måste följas rörande bland annat bevittning och innehåll.⁵⁰

Det enda sätt en person i Sverige på lagligt sätt kan undgå de legala arvsreglerna och fritt förfoga över sin kvarlåtenskap är via ett testamente. Andra alternativa avtal rörande en persons kvarlåtenskap förhindras genom lag.⁵¹ Detta förstärker vikten av att de uppställda lagreglerna följs och respekteras. Skulle de uppsatta formkraven ej vara uppfyllda kan testamentet komma att ogiltigförklaras och lämnas utan avseende. En testator med all säkerhet fritt förfoga över 50 % av sin kvarlåtenskap, den så kallade disponibla kvoten.⁵²

Om den avlidne förmyndaren genom testamente har förordnat att mer än 50 % av kvarlåtenskapen med full äganderätt skall tillfalla en utomstående part, eller endast en av de

⁵⁰ 10 kap ÄB.

⁵¹ 17:3 ÄB.

⁵² 2:1, 7:1 ÄB.

arvsberättigade bröstarvingarna, kan testamentet jämkas, efter påkallelse av bröstarvinge eller dennes förmyndare.⁵³ Eftersom laglotten är hälften så stor som arvslotten,⁵⁴ uppgår den då det endast finns en bröstarvinge till 50 % av den avlidnes kvarlåtenskap, två arvingar 25 % vardera av kvarlåtenskapen o.s.v.

Problematiken som skall utredas i denna uppsats är när testator har som huvudmål att kvarlåtenskapen skall tillfalla en ensam bröstarvinge, utan att den överlevande vårdnadshavaren får någon förfoganderätt. Därför utreds endast situationer där testamentet innehåller villkor om hur förvaltningsrätten och äganderätten skall placeras. Ett testamente till den omyndige utan denna typ av villkor kommer ej att ha någon rättsverkning angående förvaltningen och behandlas därför på samma sätt som om den omyndige mottagit aktierna genom legalt arv.

3.2.2 Testamente till utomstående med äganderätt.

Skulle ägaren till aktierna för att skifta ägandet till den omyndige genom testamente förordna att aktierna skall tillfalla en utomstående fram till dess att den omyndige fyller 18 år kommer aktieposten att räknas som ett legat. Samtliga legat skall utgå från ett oskiftat dödsbo.⁵⁵ Med detta menas att den egendom som testamenteras bort skall skiljas från dödsboets förmögenhetsmassa innan den resterande kvarlåtenskapen delas upp på lotter till de legala arvingarna och universella testamentstagare.⁵⁶

Utgör den borttestamenterade aktieposten mer än 50 % av den avlidnes kvarlåtenskap, har bröstarvingen eller dennes förmyndare möjlighet att påkalla jämkning av testamentet och utfå laglotten.⁵⁷ Innebörden av denna jämkning blir att testamentstagaren måste utge aktier till ett värde som tillsammans med resterande egendom i dödsboet, täcker värdet på bröstarvingens laglott. Detta laglottsskydd kommer att kunna utnyttjas oavsett om testator förordnat att äganderätten eller nyttjanderätten skall tillfalla annan person.⁵⁸ Testamentstagaren har rätt att istället betala kontanta medel till dödsboet, motsvarande

⁵³ 7:2 ÄB.

⁵⁴ 7:1 ÄB.

⁵⁵ 11:3 ÄB.

⁵⁶ Boström, 2003, s. 128.

⁵⁷ 7:1,3 ÄB.

⁵⁸ 7:3,5 ÄB.

det värde som krävs för att täcka bröstarvinges laglottsanspråk, och därmed få behålla det legat han mottagit genom testamentet.⁵⁹

I de fall att ett testamente är oklart skall det tolkas utifrån testators vilja.⁶⁰ Den problematik som kan uppstå vid utrönandet av testators vilja underlättas till viss del av lagstadgade regler om hur vissa oklara testamentsförordnanden skall behandlas 11 kap. ÄB. De regler som blir aktuella i detta fall är de rörande legat.⁶¹

En annan aspekt är om testamentstagaren redan är aktieägare i företaget, samtidigt som aktieposten inkräktar på laglotten. Det finns då en överhängande risk att aktierna aldrig återges till den omyndige arvingen. I det fall testamentstagaren har en möjlighet att på detta sätt skaffa sig större beslutandemakt i bolaget kan det i slutändan vara så att denne bryter sitt löfte till testator och behåller aktierna själv med full äganderätt. När det är den faktiska äganderätten som borttestamenterats finns ej någon skyldighet att återge aktierna. I detta fall innebär testamentet endast ett ”gentlemens agreement” utan skyldighet att följas.

3.2.2.1 Fiktivt exempel

Om vi applicerar denna möjlighet till vårt exempel skulle detta innebära att Ulf (den avlidne) efterlämnar ett testamente där det framgår att aktieposten skall tillfalla kompanjonen Mats med full äganderätt.

Detta sätt är ej att föredra då det inte finns någon skyldighet för Mats att återge de fysiska aktierna till Kalle när han har blivit myndig.

Även om laglottsskyddet innebär att Mats skall återge en del av aktieposten har han möjlighet att istället för att ge tillbaka själva aktierna ge pengar till samma värde.

Om detta alternativ skall användas måste Ulf ha ett väldigt stort förtroende för Mats att denna de facto skall lämna tillbaka aktierna.

⁵⁹ Walin 1, 2008, s. 216.

⁶⁰ 11:1 ÄB.

⁶¹ 11:2,10 ÄB.

3.2.3 Testamente till utomstående med nyttjanderätt.

Den svenska successionsrätten ger testator möjligheten att genom testamente överföra nyttjanderätten till viss egendom till valfri person.⁶² Vidare finns i 12 kap ÄB stadganden om hur denna egendom skall förvaltas. Reglerna i detta kapitel är dock dispositiva och har som huvuduppgift att fylla ut eventuella luckor i testamentet.⁶³ Av detta följer att testator kan i testamentet noggrant uttrycka sin vilja om hur egendomen skall nyttjas och när egendomen eventuellt skall lämnas till arvingen. Vid ett borttestamenterande av nyttjanderätten tillkommer förutom rätten till avkastning även förvaltningsrätten till den i testamentet utpekade mottagaren.⁶⁴ Skulle testamentet stadga att nyttjanderätten övergått till tredje person men inte nämna något om äganderätten kommer den att kvarstanna hos den legala arvingen.⁶⁵ När nyttjanderätten och äganderätten tillfaller två skilda personer leder det till vissa särskilda rättsverkningar. Ägaren kommer ej att kunna avhända sig egendomen utan nyttjanderättshavarens godkännande.⁶⁶ Nyttjanderättsinnehavarens rättigheter begränsas genom att denne i varje åtgärd måste tänka på ägarens bästa.⁶⁷ Vid vanvård finns risk för skadeståndsskyldig gentemot ägaren.⁶⁸

Detta scenario kan tänkas inträffa när den avlidna förmyndaren ämnar efterlämna äganderätten till aktierna till den omyndige arvingen men samtidigt trygga någon annans ekonomi genom att ge denne kapital i form av utdelning. Ponera att den avlidne innan sin bortgång drev sitt företag tillsammans med ett syskon som är väl insatt i rörelsen men själv inte äger några aktier i företaget. Lägg därtill att syskonet har ekonomiska problem. I dessa fall skulle ett borttestamenterande av nyttjanderätten vara ett alternativ som löser både problematiken med hur driften av bolaget skall skötas fram till den dag då den omyndige uppnått tillräcklig ålder eller kompetens för att överta driften av företaget samt syskonets ekonomiska situation.

⁶² 12:2 ÄB.

⁶³ SOU 1929:22 Förslag till lag om testamente m.m, s 266.

⁶⁴ 12:3 ÄB.

⁶⁵ SOU 1929:22, s 265.

⁶⁶ 12:6 ÄB.

⁶⁷ 12:3 ÄB.

⁶⁸ 12:9 ÄB.

I de fall att mer än 50 % av kvarlåtenskapen borttestamenterats med nyttjanderätt till någon annan, kommer denna rätt vid klander av testamentet att jämkas till så stor del så att arvingen får ut sin laglott utan någon belastning.⁶⁹ Denna regel gäller inte endast i de fall nyttjanderätten tillfaller någon utomstående, utan även i de fall att någon annan äger åtnjuta avkastningen.⁷⁰ Viktigt att poängtera är att detta stadgande endast ger arvingen rätt till så mycket obelastad egendom som behövs för att täcka laglotten. Resterande egendom, med andra ord upp till 50 % av kvarlåtenskapen, tillfaller testamentstagare med nyttjanderätt. Om de aktier som önskas tillfalla annan än arvingen utgör mindre än hälften av kvarlåtenskapen kommer ägandet i företaget att kunna styras på ett tillfredsställande sätt på grund av att möjligheten för arvingen att utkräva laglott ej påverkar situationen. Dock kommer möjligheten att testamentera äganderätten eller nyttjanderätten till utomstående tredje person få mindre och mindre önskvärd effekt ju större del av den totala kvarlåtenskapen aktierna utgör. Detta på grund av att arvingen, då via sitt möjliga laglotsanspråk tillskiftas aktier. I det fall att legatet endast rör sig om nyttjanderätt för testamentstagaren under en bestämd tid får det anses osannolikt att denne med eget kapital löser ut laglotsanspråket.

Det möjliga utkrävandet av laglott kan även leda till att testamentstagaren genom testamentet och arvingen genom utkrävande av laglott tillsammans kommer att bli aktieägare i företaget. Av detta följer att i det fall arvingen fortfarande är omyndig, den överlevande vårdnadshavaren att genom sin roll som förvaltare över den omyndigs tillgångar kommer att få beslutanderätt för de andelar som återbördas den omyndige genom utkrävandet av laglotten.

3.2.3.1 Fiktivt exempel

På ovan nämnda sätt kan Ulf (i de fall aktierna står för mindre än 50 % av kvarlåtenskapen) säkerställa att före detta hustrun Lotta ej får någon beslutande makt över företaget. Kompanjonen Mats får möjlighet att styra och utveckla företaget som han finner lämpligast utan att äganderätten överförs från Kalle till Mats. Det vill säga den osäkerhet angående tillbakagivandet som ett borttestamenterande av äganderätten utöver laglotten innebär finns ej i detta scenario.

⁶⁹ 7:5 ÄB.

⁷⁰ Walin 1, 2008, s. 251-253.

Skulle laglotten utkrävas så kommer Lotta att få en viss beslutandemakt, då minst 50 % av kvarlåtenskapen måste vara obelastad.

3.2.4 Testamente till utomstående med förvaltningsrätt

3.2.4.1 Innebörden av borttestamenterad förvaltningsrätt

Ett förordnande om så kallad särskild förvaltning har företräde.⁷¹ Detta ger att oavsett vem eller vilka som enligt lag skulle ha rätt att förvalta egendomen ersätts denne/de med de i testamentet utnämnda förvaltaren. Det finns en avgörande skillnad mellan borttestamenterandet av nyttjanderätten jämfört med förvaltningsrätten. Har annan erhållit nyttjanderätten kommer testamentet att kunna jämkas för att tillgodose den legala arvingens laglott.⁷² Det kan ske eftersom avkastningen som utkommer från egendomen tillfaller nyttjanderättshavaren.⁷³ Det ger ett incitament för bröstarvingen att, genom utkrävande av laglott, frigöra egendomen från nyttjanderätten och själv åtnjuta avkastningen.⁷⁴

Vid borttestamenterandet av endast förvaltningen betyder detta ej att arvingen avskärs från ägandet, den berörda egendomen samt avkastningen därav kommer fortfarande att tillhöra arvingen. Därför kommer laglottsinstitutet ej att kunna utnyttjas för att bryta den genom testamentet förordnade förvaltningen.⁷⁵

3.2.4.2 Gällande rätt angående förvaltningen

Skälen till bestämmelserna om särskild förvaltning framgår av förarbeten till den tidigare versionen av föräldrabalken.⁷⁶ Där diskuteras om denna möjlighet för en testator eller givare att frånta förmyndare beslutanderätt över den berörda egendomen måste lämnas öppen för att skydda den omyndiges intressen. Av motiven framgår att utan denna öppning skulle flertalet gåvor och arv ej tillfalla omyndiga mottagare på grund av

⁷¹ 11:10 ÄB.

⁷² 7:3 ÄB.

⁷³ 12:3 ÄB.

⁷⁴ 7:5 ÄB.

⁷⁵ 7:3 samt 7:5 éc ÄB.

⁷⁶ Prop. 1949:93 med förslag till föräldrabalk, m. m.

givarens eller testators motvilja mot förmyndarkontrollen.⁷⁷ Därmed åsyftas både förmyndarkontroll i den mening att föräldrar kommer att kontrollera egendomen men också den eventuella inblandningen av överförmyndaren.⁷⁸

Av RH 1990:4 framgår, att det inte uttryckligen behöver framgå av gåvobrevet eller testamentet att förmyndare helt skall sakna medbestämmanderätt till egendomen. Om detta fastställande saknas kommer urkunden, om det förordnats om särskild förvaltning, ändå att avskära överförmyndaren från att kunna kräva kontrollrätt.⁷⁹ Dessutom kan inte heller de ordinarie förmyndarna kräva medförvaltning över den berörda egendomen.⁸⁰ Inte heller kommer en god man att förordnas, då det inte längre rör sig om en rättshandling mellan förmyndaren och den omyndige, utan i huvudsak en rättshandling mellan givaren/testatorn och den utomstående förvaltaren.⁸¹ Den enda anledningen till att överförmyndaren kan komma och blanda sig i den särskilda förvaltningen är om skuldsättning för den omyndige är ett villkor för att förvaltningen skall uppstå.⁸²

En särskild förvaltare kan vara en fysisk eller juridisk person.⁸³ Genom den särskilda förvaltningen avskärs de ordinarie förmyndarna från sin förvaltningsrätt.⁸⁴ Ett förordnade om särskild förvaltning kan även sträcka sig längre än till den omyndiga uppnår myndig ålder. Detta kommer av att det i lagtexten ej uppställts någon bortre tidsgräns. Det blir då istället de allmänna civilrättsliga reglerna som används till att utreda rättsförhållandet mellan de båda inblandade parterna (förordnad förvaltare samt omyndig).⁸⁵ Det är upp till testator att bestämma när egendomen skall tillfalla arvingen men förvaltningsrätt.⁸⁶

⁷⁷ Prop. 1949:93 s. 153.

⁷⁸ Prop. 1949:93 s. 153.

⁷⁹ 13:1 FB éc.

⁸⁰ Walin, Vängby, 2010, s. 12:4.

⁸¹ 12:8 FB.

⁸² NJA 1973 s. 440.

⁸³ Westman, 2011, s. 82.

⁸⁴ 12:1 2st. FB.

⁸⁵ Westman, 2011, s. 82.

⁸⁶ 12:1 2st. FB éc.

Det finns inga uppställda regler gällande den särskilt förordnade förvaltarens kvalifikationer. De krav som kan tänkas gälla är de allmänna reglerna om att förvaltningen skall skötas med tillräcklig insikt och noggrannhet.⁸⁷ Detta ger att det är helt upp till testator att förskriva vilken fysisk eller juridisk person som skall förvalta egendomen. Vid särskild förvaltning av aktier torde ett alternativ för testator vara att ge en delägare förvaltningsrätt över aktierna fram till ett visst datum.

Av bestämmelserna om särskild förvaltning följer att det är upp till den utpekade förvaltaren att vårda egendomen efter de riktlinjer som lämnats i testamentet.⁸⁸ Om däri inte lämnats några riktlinjer angående förvaltningen finns utfyllande lagregler i 12 kap. ÄB. Där stadgas bland annat att den förvaltande parten skall iakttaga ägarens rätt och bästa.⁸⁹

Då ägandet av aktierna stannar hos den omyndige testamentstagaren, finns det ej någon möjlighet för den efterlevande vårdnadshavaren/förmyndaren att utkräva laglott i den omyndiges namn. Samtidigt kan driften av bolaget placeras i kompetenta händer, för att senare överlämnas till bröstarvingen när denne är redo att överta sin del i företaget.

3.2.4.3 Fiktivt exempel

På detta sätt kan Ulf säkerställa dels att Lotta ej får någon beslutanderätt, dels försvinner möjligheten till klander över testamentet beroende på laglott. Vid inskrivning om särskild förvaltning ges enligt RH 1990:4 ej heller överförmyndarnämnden möjlighet att utöva förvaltning över egendomen. Detta då föräldrabalkens regler kring överförmyndaren endast är tillämplig på tillgångar som står under föräldraförvaltning med stöd av 13:1 FB.

Detta ger samantaget att Ulf kan ge Mats full förvaltningsrätt över aktierna och företaget tills en förutbestämd tidpunkt, förslagsvis när Kalle fyller 20 år.

⁸⁷ A.a, s. 83.

⁸⁸ 12:2 ÄB.

⁸⁹ 12:3 ÄB.

3.2.5 Sanktioner mot utomstående

3.2.5.1 Sanktioner vid borttestamenterad äganderätt

I det fall att egendomen borttestamenterats till en utomstående part med full äganderätt kan inga sanktioner drabba mottagaren av aktierna. Även om fallet skulle vara att testator muntligt överenskommit med den mottagande parten att aktierna skall ges till arvingen efter viss tid. Detta kommer av att då den fulla äganderätten övergått till testamentstagaren räknas aktierna som dennes egendom och denne kan förvalta dessa efter eget tycke, utan att ta hänsyn till arvingen som senare kommer att bli ägare. Att det muntliga tillägget blir ogiltigt följer av de formkrav som uppställs vid upprättande av testamente.⁹⁰

3.2.5.2 Sanktioner vid borttestamenterad nyttjanderätt

Som nämnts tidigare är den part som genom testamente förvärvat nyttjanderätten strängt bunden att sköta förvaltningen efter de möjliga riktlinjer som stadgas i testamentet.⁹¹ Om testamentet ej innehåller några bestämmelser angående förvaltningen följer av lagtexten, i de fall nyttjanderätten och äganderätten tillfaller två skilda personer, att förvaltningen skall ske med iakttagande på ägarens bästa.⁹² Skulle den förvaltande parten ej sköta förvaltningen på ett tillfredsställande sätt finns, det två separata sanktionsmöjligheter för ägaren.⁹³ Första alternativet är att vid domstol ansöka om att förvaltaren ställer säkerhet för egendomen.⁹⁴ Vilken säkerhet den förvaltande parten skall ställa, bestäms av domstolen, i det fall ägaren och förvaltaren ej kan komma överens. Vad avser aktier torde deponering av dessa hos bank vara en tillräcklig säkerhet.⁹⁵ Ägaren kan även, enligt samma lagrum, ansöka om att en god man förordnas för att sköta förvaltningen.

⁹⁰ 10:1 ÄB.

⁹¹ 12:2 ÄB.

⁹² 12:3 ÄB.

⁹³ 12:9 ÄB.

⁹⁴ 12:9 1st ÄB.

⁹⁵ Walin 1, 2008, s. 406.

Har nyttjanderättshavaren åsamkat ägaren skada kan han/hon bli skadeståndsskyldig, om skadan orsakats på ett vårdslöst eller uppsåtligt sätt.⁹⁶ Denna skada kan dock endast ersättas vid det tillfälle då förvaltningen övergår från nyttjanderättshavaren till ägaren eller om egendomen sätts under förvaltning av god man då detta är det första tillfället då den verkliga omfattningen av skadan kan bestämmas.⁹⁷

I det fall att det rör sig om egendom i form av aktier torde detta skadestånd endast utgå i de fall den nyttjande parten bortsett från det avyttringsförbud som ålagts denne.⁹⁸ Gällande beräkningen av skadeståndet skall detta beräknas med hjälp av en jämförelse med vad samma slags aktier är värda vid tidpunkten för nyttjanderättens upphörande.⁹⁹

Denna möjlighet att låta någon annan genom testamente erhålla aktierna med äganderätt eller nyttjanderätt är inte ett tillfredställande alternativ till generationsskifte. Även om den mottagande parten är betrodd att när arvingen uppnått tillräcklig ålder ge aktierna till denna kommer borttestamenterandet av mer än 50 % av kvarlåtenskapen till utomstående att medföra att laglottsskyddet kan utnyttjas.¹⁰⁰ Den räddning som kan finnas är att det genom tolkning av testamentet framkommer att testators vilja egentligen var att äganderätten skulle vara kvar hos den omyndige och det endast var förvaltningen som skulle skötas av den utomstående personen.¹⁰¹

3.2.5.3 Sanktioner mot utomstående förvaltare (borttestamenterad förvaltningsrätt)

Gällande det ansvar som den förvaltande parten har gentemot den ägande, torde detta förhållande regleras med hjälp av Skadeståndslagens, (1972:207), (SKL) , regler. En föreskrift om skadeståndsskyldighet för den förvaltande parten inskrivet i testamentet eller gåvobrevet skulle vara utan verkan. Av grundläggande avtalsrättsliga principer följer nämligen att man genom passivitet ej kan bli inkluderad i ett avtal,¹⁰² särskilt inte om

⁹⁶ 12:9 2st ÄB.

⁹⁷ Walin 1, 2008, s. 407.

⁹⁸ 12:6 ÄB.

⁹⁹ Walin 1, 2008, s. 407.

¹⁰⁰ 7:1 ÄB.

¹⁰¹ 11:1 ÄB.

¹⁰² Adlercreutz, 2002, s. 71.

utvald förvaltare uttryckligen ej vill ta det ansvaret. Urkunden som sådan kan då ej ses som ett bindande avtal mellan givaren/testator och den förordnade förvaltaren och därför kan ej denne bindas av ett i urkunden inkluderat skadeståndsansvar. Eftersom förhållandet mellan den förvaltande och den ägande parten därför kommer att ses som utomkontraktuellt kommer skadeståndslagens regler att bli tillämpliga med stöd av 1:1 SkL.

Den typ av skada som kan bli aktuell i dessa fall är en så kallad ren förmögenhetsskada, det vill säga att den skada som uppstår inte har något samband med den skadelidandes person eller egendom.¹⁰³ För att en part skall bli skadeståndsskyldig för en uppkommen förmögenhetsskada krävas att denna uppkommit genom brott 2:2 SkL. Med brott menas en handling som genom Brottsbalkens, Brottsbalken (1962:700), (BrB), regler är straffbelagd.¹⁰⁴ För att en gärning skall vara brottslig krävs att gärningsmannen handlade med uppsåt.¹⁰⁵ Vissa brott förutsätter inte uppsåt.¹⁰⁶ I dessa fall kan oaktsamhet vara tillräckligt för att handlingen skall anses som brottslig.¹⁰⁷ De brott som kan bli aktuella i samband med särskild förvaltning är de i 10 kap. BrB rörande trolöshet mot huvudman. Skulle den förvaltande parten på något sätt utnyttja sin ställning till gagn för sin enskilda vinning, eller skada för ägaren är detta att anses som brottsligt.¹⁰⁸

Problematiken här ligger i att bestämma vart gränsen går för dessa brott. Självklara fall finns då till exempel den förvaltande parten använder företagets pengar till att köpa vapen eller droger. Men alla fall är inte lika självklara. Ponera att den förvaltande parten tar ett slarvigt beslut gällande företagets förvaltning eller placeringen av dess kapital. Dessa gärningar kan väl leda till en ekonomisk skada för den omyndige ägaren, men är dessa handlingar gjorda med uppsåtet att åsamka den omyndiga skada? Denna straffrättsliga diskussion faller utanför ramarna för denna uppsats och lämnas därför därhän.

¹⁰³ 1:2 SkL.

¹⁰⁴ Bengtsson, Bertil, Karnovkommentar 11 till 2:2 SkL.
<http://juridik.karnovgroup.se.bibl.proxy.hj.se/document/527777/1?versid=146-1-2005>, Hämtad 2015-05-25 kl. 09:57.

¹⁰⁵ 1:2 BrB.

¹⁰⁶ T.ex. 9:4, 11:5 BrB.

¹⁰⁷ Bengtsson, Strömbäck, 2008, s. 59.

¹⁰⁸ T.ex. 10:1 BrB (förskingring), 10:4 BrB (olovligt förfogande) och 10:5 BrB (trolöshet mot huvudman).

Sammanfattningsvis skall klargöras att den förvaltande parten endast kan bli ersättningskyldig gentemot den omyndige ägaren i det fall denne åsamkar den omyndige en ekonomisk skada genom en uppsåtlig brottslig handling.

I de fall den utvalde förvaltaren tydligt godkänner sitt ansvar antingen uttryckligen eller via konkludent handlande kan dennes skadeståndskyldighet komma att utvidgas. I dessa fall torde skadeståndsansvaret regleras med hjälp av gällande rätt rörande sysloman 18kap. 3,9§§ Handelsbalken, (1736:1023 2).¹⁰⁹

På denna punkt är rättsläget osäkert och det torde vara den utnämnda förvaltarens uttryckliga vilja och handlande som bestämmer vidden av dennes skadeståndsskyldighet.

3.2.6 Möjlighet att ge den minderårige förfoganderätt trots omyndighet (via testamente samt gåva)

Testator kan förordna att den omyndige själv skall få råda över egendomen. Detta kan ske antingen via ett specifikt förordnande i testamentet, det vill säga att det i testamentet uttryckligen framgår att aktierna skall tillfalla den omyndige med fri förfoganderätt. Det kan också ske via ett mer allmänt håller testamente. Exempelvis ”samtliga mina tillgångar skall tillfalla mina arvingar med full förfoganderätt”. Detta kan jämföras med den möjlighet att via testamente förordna att de tillgångar som tillfaller arvingar skall anses som enskild egendom.¹¹⁰ Tillgångar som den omyndige erhåller genom testamente, utan villkor om att den omyndige själv skall få råda över dem behandlas i enlighet med huvudreglerna i FB, det vill säga genom föräldraförvaltning.

Egendom som tillfallit den omyndige genom gåva eller testamente med villkor att denne själv skall förvalta den, undantas från föräldrar förvaltning.¹¹¹ Med den omyndiges rätt att råda över egendomen avses att den omyndige erhåller full äganderätt, det vill säga han eller hon har oinskränkt rätt att vidta samtliga rättshandlingar rörande egendomen.¹¹²

¹⁰⁹ Westman, 2011, s. 88-89.

¹¹⁰ 7:2 ÄktB.

¹¹¹ 12:1 FB.

¹¹² Walin, Vängby, 2010, s. 9:9.

Denna typ av särskild förvaltning underkastas samma legala regler som om det skulle vara en utomstående myndig tredje man som erhållit förvaltningen. Skillnaden ligger i att det i detta fall ej blir någon splittring av ägar- och förvaltningsrätten, vilket utmynnar i att den omyndige har full förfoganderätt.

Trots att aktierna testamenterats till den omyndige med rätt att råda över dem, finns risk att den levande förmyndaren ändå kan få förfoganderätt. Lagen ger nämligen en möjlighet för förmyndaren att vid vissa tillfällen omhänderta egendomen från den omyndige.¹¹³ Det kan ske om den omyndiges förfogande över egendomen innebär ett hot mot dennes välfärd eller uppfostran.¹¹⁴ De uppställda krav på överförmyndarens samtycke för omhändertagande gäller endast i det fall att den omyndige är över 16 år gammal.¹¹⁵ Skulle den omyndige vara under denna ålder kan förmyndaren omhänderta egendomen efter eget tycke.¹¹⁶

Dock kan möjligheten för föräldern att omhänderta egendomen komma att spela in beroende på vad den omyndige kommer att använda den möjliga utdelningen till. I det fall att den omyndige genom särskilt förordnande i testamente ärvt aktierna med full förfoganderätt kommer även utdelningen att tillfalla den omyndige.¹¹⁷ Möjligheten finns att den omyndige använder pengarna till något som påverkar dennes välfärd eller uppfostran negativt, till exempel droger. Förmyndaren kan då omhänderta aktierna från den omyndige.¹¹⁸ Om förmyndaren utnyttjar sin förvaltningsrätt, behöver detta ej betyda att ägandet av aktierna övergår.¹¹⁹ Den omyndiges förvärv blir då beroende av om dennes förfoganderätt är att anse som ett villkor för gåvans/arvskiftets bestånd eller ej.¹²⁰ Även om så skulle vara fallet torde äganderätten till aktierna ej övergå till förmyndaren i de fall att denne ej har någon legal arvsrätt efter den avlidne, aktierna torde då istället efter

¹¹³ 9:4, 9:3 2st FB.

¹¹⁴ 9:3 2st FB.

¹¹⁵ 9:3 2st FB.

¹¹⁶ 9:4 FB.

¹¹⁷ 12:3 1st ÄB.

¹¹⁸ 9:4 FB.

¹¹⁹ 9:3, 2st FB.

¹²⁰ Walin, Vängby, 2010, s. 9:12.

testamentets bortfall tillerkännas den omyndige genom legalt arv som i förlängningen ger förmyndaren fri förfoganderätt över aktierna i sin roll som förvaltare över den omyndiges egendom.¹²¹

3.2.6.1 Fiktivta exempel

I de fall Ulf i testamente uttryckligen skrivit att Kalle själv skall råda över aktierna, och i förlängningen bolaget, ger huvudregeln att detta skall gälla. Dock skall här påpekas att beslutande rätten kan övertas av Lotta under vissa omständigheter, se ovan.

I detta scenario torde det inte vara möjligt. Att Kalle är 16 år gammal talar för att han är tillräckligt mogen för att inse omfattningen av att äga aktier. Det är även väldigt långsökt att denna tillgång skall kunna hota Kalles ”välfärd eller uppfostran”. Denna möjlighet kommer dock att behandlas närmare i analysdelen av denna framställning.

3.3 Gåva

Trots att fokus i denna framställning ligger på de mer oplanerade generationsskiftena (legalt arv/testamente) kan situationen uppstå att den ägande förmyndaren i livets slutskede väljer att ge aktierna till den omyndige via ett gåvobrev. Därför utreds även gällande rätt angående gåva och de olika möjligheterna gällande vart den reella beslutandemakten hamnar.

Ett av de vanligaste alternativen som används gällande planerade arvsskiften är att den skiftande parten genom gåva överför ägandet i företaget till den part som utvalts att ta över. Detta alternativ ger en större säkerhet för företagaren, eftersom denne till fullo kan kontrollera vem som mottager aktierna.¹²² Det är också möjligt att vid ett planerat skifte överföra ”know-how” till den mottagande parten samt säkerställa att resterande aktieägare accepterar den nya ägaren.¹²³

En mindre gåva kan också användas till att vaccinera sig mot de problem som kan uppkomma om aktierna kommer att skiftas enligt ärvdabalkens regler. I de fall de finns fler

¹²¹ A.st.

¹²² Sund, 2001, s.258.

¹²³ Sund, Ljungström, 2011, s. 22-23.

arvingar så kan en gåva av vissa aktier ihopkopplat med en hembusklausul säkerställa möjligheten för den ”utvalda” arvingen att köpa ut resterande aktier.¹²⁴

I de fall det rör sig om ett generationsskifte till en omyndig mottagare, sker detta med vetskapen att det är förmyndarna som kommer att ha den reella beslutandemakten över aktierna fram till den dagen då barnet uppnår myndig ålder.

Rörande en gåva från en eller båda vårdnadshavarna till den omyndige förordnas en god man.¹²⁵ Den gode mannens uppgift är att å den omyndiges vägnar mottaga gåvan. Den gode mannen har även rätt att avvisa gåvan i det fall han anser att den ej gagnar den omyndige.

En negativ aspekt med valet av metoden ”ren gåva” som lösning till generationsskifte är att företagaren som ger bort aktierna ej får något i gengäld. Lösningen kräver därför att den skiftande parten har det gott ställt ekonomiskt. En annan möjlighet är att aktierna omvandlas till stam- och preferensaktier, med olika rätt till utdelning, där företagaren behåller de aktier som ger störst rätt till utdelning från bolaget.

Denna lösning, med omvandlande av aktier, kan även användas på så sätt att aktierna omvandlas till A och B aktier där företagaren behåller de röststarka A aktierna för att behålla styrandemakten över företaget. De resterande B aktierna ges bort till den part som är målet för generationsskiftet. På detta sätt behålls kontrollen av företaget hos företagaren men större delen av värdet på bolaget har tillskiftats den senare generationen.¹²⁶

3.3.1 Särskilt rörande gåva

Gällande gåva till omyndig finns ytterligare en möjlighet för en förmyndare att avskära den omyndige från förvaltningen, trots att detta föreskrivits i gåvobrevet. Vid en gåva till ett omyndigt barn ställs kravet att den omyndige ska ha tillräckliga psykiska egenskaper för att förstå innebörden av gåvan.¹²⁷ I kommentarerna till paragrafen ges ej någon klar bild hur detta skall utredas eller beslutas. Klart är dock att en omyndigs för-

¹²⁴ A.a, s. 15.

¹²⁵ 12:8, 11:2 2st FB.

¹²⁶ Sund, 2001, s. 261.

¹²⁷ Walin, Vängby, 2010, s. 9:5.

måga att mottaga egendom genom gåvobrev ej endast kan avgöras med utgångspunkt från dennes ålder.¹²⁸ Den omyndiges psykiska egenskaper skall utredas från fall till fall och kraven skall ställas högre om det mottagna godset är fast egendom eller fodringsrätter jämfört med lösa saker.¹²⁹ Skulle den omyndige ej uppfylla dessa kriterier har förmyndaren rätt att omhänderta eller avvisa det givna godset.¹³⁰ Gällande ett omhändertagande får detta samma konsekvenser för ägandet som beskrivet ovan. Ägandet är då beroende på om förvaltningen är att anses som en vital part i själva fånet av egendomen.¹³¹ Med förmyndarens rätt att avisa gåvan menas att denna kan besluta att ge gåvan åter. Denna möjlighet finns dock endast när det rör sig om gåvor utan större ekonomisk betydelse.¹³² Skulle den omyndige anses ha tillräckliga psykiska egenskaper för att mottaga och förfoga över den egendom som givits honom (i detta fall aktier i ett bolag) kommer arvingen att helt själv förfoga över aktierna.

När det rör sig om en gåva från en förmyndare till den omyndige där den omyndige skall fritt förfoga över egendomen har förmyndaren ej rätt att i den omyndiges namn mottaga gåvan.¹³³ Ett tänkbart scenario då detta kan bli aktuellt är om den ägande förmyndaren skall investera i riskfyllda projekt som i förlängningen kan leda till dennes obestånd (1:2 2st, Konkurslagen, (1987:672), i dessa fall kan en gåva inom familjen vara ett sätt att skydda aktierna.

I det fall en rättshandling skall företas mellan den omyndige och den ena eller båda av förmyndarna skall en god man förordnas den omyndige för att mottaga gåvan för den omyndiges räkning.¹³⁴ Skulle förmyndaren ändå ta emot gåvan i den omyndiges namn betyder detta inte nödvändigtvis att fånet blir ogiltigt. Om en god man i efterhand godkänner rättshandlingen är den att anses som giltig.¹³⁵ I det fall rättshandlingen

¹²⁸ NJA II, 1924, s. 315.

¹²⁹ NJA II, 1924, s. 315.

¹³⁰ NJA 1945 s. 605.

¹³¹ NJA II, 1924, s. 325.

¹³² Walin, Vängby, 2010, s. 9:12.

¹³³ 12:8 FB.

¹³⁴ 11:2 2st. FB.

¹³⁵ Walin, Vängby, 2010, s. 12:17.

förklaras ogiltig kan förmyndaren bli ersättningsskyldig¹³⁶. Vid förordnande av god man sträcker sig dennes uppdrag inte längre än att mottaga gåvan i den omyndiges namn. När väl gåvan är mottagen eller avvisad har den gode mannen fullgjort sitt uppdrag och förordnandet upphör.¹³⁷ Det blir i dessa fall upp till den gode mannen att göra den avvägning angående den omyndiges psykiska egenskaper som i fallet med utomstående gåvogivare görs av förmyndaren.¹³⁸ Även gåvans lämplighet med tanke på den omyndiges välfärd och uppfostran torde spela in vid beslut om gåvan skall mottagas eller ej.¹³⁹

3.3.1.1 Sanktioner gentemot god man

Vid förordnandet av en god man vid företagande av rättshandling mellan en omyndig och dennes förmyndare skall den gode mannen tillgodose den omyndiges intressen 12:2 1st FB. Detta betyder dock inte att så alltid kommer vara fallet. Ponera att den gode mannen och förmyndarna är i maskopi med varandra. Det kan leda till att den gode mannen bortser från sina skyldigheter gentemot den omyndige och ändå mottager gåvan, trots att den omyndige t.ex. ej har de psykiska egenskaper som krävs. Skulle det felaktiga mottagandet leda till en ekonomisk skada för den omyndige kan den gode mannen bli skadeståndsskyldig.¹⁴⁰ Problematiken ligger här i att visa att den omyndige verkligen lidit skada genom den gode mannens agerande. Dock torde skadeståndsskyldighet kunna uppstå i det ovan beskrivna fallet när en klart inkompetent omyndig får förfoganderätt över de aktier som annars tillfallit denna vid ett senare tillfälle när denna troligen varit mer kvalificerad.

3.3.2 Fiktivt exempel

Ett långsökt exempel kan vara att Ulf på sin dödsbädd upprättar nämnda gåvobrev och helt enkelt glömmer att tydligt förordna om Kalles förvaltningsrätt. Den tillförordnande gode mannen torde inte ha något emot att gåvan görs legal. Detta ger att Lotta kommer att ha den reella beslutandemakten över aktierna se (4.4.2 denna framställning).

¹³⁶ 9:7 1 st. FB.

¹³⁷ 11:2 2st., 11:19 1st. FB.

¹³⁸ Walin, Vängby, 2010, s. 9:12.

¹³⁹ 9:4 FB.

¹⁴⁰ 12:14 FB.

Har dock Ulf förordnat om att Kalle skall förvalta egendomen själv kommer han som tidigare i detta kapitel utretts med största sannolikhet att göra så.

.

4 Förmyndarens ansvar

4.1 Inledning

En av grundbultarna när det kommer till den omyndiges trygghet är att dennes förmyndare verkar i den omyndiges intresse. Den som är förmyndare har ett stort ansvar för att ge den omyndige en bra start i livet och trygghet. Detta inkluderar självklart att ta tillvara den omyndiges intressen när det kommer till tillgångar denna förvärvat genom arv, gåva eller testamente.

Kapitlet är uppbyggt med utgångspunkt från de tre möjliga förvärv som tidigare har berörts i uppsatsen. Legalt arv, gåva samt testamentariskt förvärv. Som överskriften antyder så kommer detta kapitel ej heller att beröra utomstående som getts ägande/nyttjande eller förvaltningsrätt.

Flertalet delar är liknande oavsett vilken typ av förvärv som är aktuellt. En mer uttömmande framställning kommer därav att presenteras under kapitel 4.2 rörande legala arv. Gällande gåva och testamentariskt förvärv kommer fokus att läggas där det finns olikheter.

4.2 Efter legalt arv

4.2.1 Inledning (inkl. underårigs inflytande i allmänhet)

Huvudregeln är att den omyndige ej själv får råda över sin egendom.¹⁴¹ Då det i detta fall rör sig om ett rent legalt arv (d.v.s. ej via testamente) finns ej heller möjlighet att förordna om att den omyndige själv skall få råda över egendomen. Det kommer med andra ord att vara den omyndiges förmyndare som har den reella beslutandemakten över tillgången. Dock skall förmyndaren i vissa fall låta den omyndige komma till tals i beslutet.¹⁴² Ett kriterium som sätts upp är att frågan skall vara av viktig art. I det aktuella fallet får detta kriterium anses uppfyllt om en transaktion rör en större aktiepost i familjeföretaget som utgör en väsentlig del av Kalles totala förmögenhet. Ytterligare uppställs att den omyndige skall ha fyllt 16 år. Om det kan anses lämpligt, bör den omy-

¹⁴¹ 9:1 FB.

¹⁴² 12:7 1st FB.

dige höras trots att denne ej fyllt 16 år.¹⁴³ Det skall dock förtydligas att denna lagparagraf endast är av ordningskaraktär, d.v.s. en ett beslut fattat av en förmyndare kan aldrig komma att bli ogiltigt av anledningen att denne ej rådfrågat den omyndige.

4.2.2 Föräldrarförvaltning

Genom en större omarbetning av föräldrabalken under åren 1993-1994 kom förvaltningen av omyndigs tillgångar att släppas något friare.¹⁴⁴ Anledningen till denna omarbetning var att de dåvarande reglerna angående förvaltning av omyndigs tillgångar var alltför komplicerade för förvaltarna att följa och vållade överförmyndaren en alltför hög arbetsbelastning.¹⁴⁵ Vidare gjordes ej heller någon skillnad på vem som var förmyndare till den omyndige, det vill säga både föräldrar och tillförordnad förmyndare var tvungen att följa det komplicerade reglerna. Den självklara intressegemenskapen mellan barn och förälder hade helt utlämnats i motiven till den tidigare lagen. Det var enligt regeringen ett tungt vägande motiv till en modernisering av reglerna gällande förvaltning.¹⁴⁶ Utgångspunkten var att förenkla den vardagliga förvaltningen för föräldrarna och minska arbetsbelastningen för överförmyndaren.¹⁴⁷

En minderårigs tillgångar sköts av dennes förmyndare. Med detta menas att förmyndaren skall företräda den omyndige i alla angelägenheter som rör dennes tillgångar. Med tillgångar avses även den omyndiges skulder.¹⁴⁸ Det vanligaste scenariot är att det är den omyndiges föräldrar som är förmyndare¹⁴⁹, det vill säga föräldrar som även är vårdnadshavare för den omyndige.¹⁵⁰ I det fall att båda föräldrarna är vid liv och vårdnads-

¹⁴³ A.a s, 12:14.

¹⁴⁴ Prop. 1993/94:251.

¹⁴⁵ Prop. 1993/94:251 s. 99-100.

¹⁴⁶ Prop. 1993/94:251 s. 100-101.

¹⁴⁷ Prop. 1993/94:251 s. 107.

¹⁴⁸ Brattström Margareta, Singer Anna, Karnovkommentar 416 till 12:1 FB, http://juridik.karnovgroup.se.bibl.proxy.hj.se/document/527364/4?versid=146-1-2005#SFS1949-0381_K12_P1, Hämtad 2015-05-25 kl. 09:50

¹⁴⁹ 10:2 FB. Se även 13:1 FB under kap 4.3.

¹⁵⁰ 6:3 FB.

havare skall dessa tillsammans verka som förmyndare över den minderårige.¹⁵¹ I det fall endast en av vårdnadshavarna är i livet är denne ensam förmyndare.¹⁵²

Det finns fall då en omyndigs tillgångar ej står under förvaltning av förmyndare. Dessa tillfällen är när den omyndige genom gåva eller testamente mottagit egendom med villkoret att egendomen skall stå under förvaltning av den omyndige själv eller av annan utomstående part.¹⁵³ Detta villkor om särskild förvaltning av egendom avskär, som tidigare nämnts förmyndare från all sorts bestämmande över egendomen (undantag finns gällande omyndigs förvaltning se kap. 3.2.6).

När båda förmyndarna fortfarande finns i livet gäller att dessa tillsammans utövar förmyndarskapet över den omyndige och därigenom förvaltningen över dennes egendom. Det kan även finnas fall då egendom står under förvaltning av å ena sidan den omyndiges föräldrar genom föräldraförvaltning och å andra sidan en genom testamente eller gåvobrev tillförordnad särskild förvaltare. Detta scenario kan uppstå då denna typ av förvaltning uttryckligen föreskrivs i urkunden. Därav följer att två eller fler viljor måste samstämman för att ingå ett giltigt avtal rörande den omyndiges tillgångar. I de fall förmyndarna/förvaltarna ej kan komma överens rörande ett spörsmål gällande den omyndige kan överförmyndaren kliva in och fatta detta beslut.¹⁵⁴ Av ordalydelsen i paragrafen följer att överförmyndaren måste gå på ett av de av förmyndarna framlagda alternativen alternativt ej godkänna något av alternativen.¹⁵⁵ Det finns med andra ord ej möjlighet för överförmyndaren att själv komma med en tredje lösning till problemet trots att detta kanske vore bäst sett ur den omyndiges synvinkel.¹⁵⁶

4.2.3 Efterlevande förmyndarens ansvar

När en omyndig endast har en förmyndare kommer denne att ha självständig kontroll över den omyndiges tillgångar.¹⁵⁷ Då det med endast en förmyndare omöjligen kan bli

¹⁵¹ 13:1 FB.

¹⁵² 10:2 2st FB.

¹⁵³ 12:1 2st. FB.

¹⁵⁴ 12:12 2st. FB.

¹⁵⁵ Walin, Vängby, 2010 , s. 12:25.

¹⁵⁶ A.st.

¹⁵⁷ 13:1 3st. FB.

skilda meningar rörande förvaltningen finns det ej heller något behov av att överförmyndaren bli rådfrågad i något fall rörande den omyndiges tillgångar. På så sätt blir den omyndiges rättsliga ställning något osäkrare efter den ena vårdnadshavarens bortgång, då antalet personer som kan komma att involveras i den omyndiges affärer minskas från möjliga tre till endast en.

Trots att incitamentet att på egen begäran rådfråga överförmyndaren försvagas betänkligt när det endast finns en förmyndare står fortfarande den ensamma förmyndarens verksamhet under överförmyndarens kontroll.¹⁵⁸ Det sker dock endast på överförmyndarens villkor.¹⁵⁹ Förmyndaren som sådan har ingen skyldighet att regelbundet uppdatera överförmyndaren angående sin förvaltning (vissa undantag finns, se kap 4.2.5, gällande regeln om 8 basbelopp), utan redovisningsplikten uppstår endast på överförmyndarens begäran. Detta betyder att så länge den ensamma förmyndaren ej ger överförmyndaren någon anledning att ana oråd, kan förmyndaren förvalta den omyndiges tillgångar mer eller mindre efter eget tycke.

De riktlinjer som ges förmyndare är att de skall omsorgsfullt utföra sina skyldigheter samt att alltid sätta den omyndiges intressen i första rummet.¹⁶⁰ Skulle förmyndaren bryta mot detta betyder det inte att rättshandlingen blir ogiltig gentemot den omyndige. Däremot kan ett avsteg från denna befogenhet leda till sanktioner för förmyndaren.¹⁶¹ Förmyndarens skyldighet att mottaga arvet i den omyndiges namn finns stadgad i 15:6 FB. Skulle det vara så att förmyndaren avstått från egendom torde handlingen ogiltigförklaras, egendomen tillföras den omyndige samt sanktioner utfärdas mot förmyndaren.¹⁶²

Ordalydelse i 12:3 FB ger ej någon klar bild över hur den enskilde förmyndaren skall handla i det enskilda fallet, inte heller någon definition vad omsorgsfullt handlande innebär. Föräldrar som är förvaltare förutsätts handla i den omyndiges intresse.¹⁶³ Enligt

¹⁵⁸ 12:9 FB.

¹⁵⁹ 12:9 2st. FB.

¹⁶⁰ 12:3 FB.

¹⁶¹ Westman, 2011, s. 54.

¹⁶² 12 kap FB.

¹⁶³ Prop. 1993/94:251 s. 106.

propositionen, rörande den tidigare versionen av föräldrabalken, finns en alltför stark vilja hos förmyndarna att i första hand skydda den omyndiges egendom, istället för att denna används för den omyndiges nytta.¹⁶⁴ Detta har gjort att regleringen, vid omarbetningen av föräldrabalken, utformats på så sätt att den givit förmyndarna mera frihet i att besluta vad som skall anses bäst för den omyndige.

Det kan dock inte bli fråga om att ge föräldrarna en fullständig frihet. Ett visst mått av samhällskontroll bör finnas kvar. Det är inte möjligt att i lagen föra in regler som passar för alla föräldra-barnrelationer. Den flexibilitet som är önskvärd får i stället i viss utsträckning åstadkommas genom att överförmyndaren ges möjlighet att från fall till fall bevilja dispens från lagtextens regler eller meddela beslut om skärpt kontroll.¹⁶⁵ Dessa undantag grundar sig i att, alla förmyndare kan inte förutsättas sätta barnens intressen i första rummet. Därför finns de regler rörande överförmyndarens arbetsuppgifter och behörighet rörande viss förvaltning av omyndigs tillgångar.¹⁶⁶

Den otydliga lagstiftningen leder till ett stort tolkningsutrymme rörande om en förälders förvaltning är att anses som omsorgsfull eller ej. Vad som skall anses som omsorgsfullt beteende kan till viss del utrönas ifrån bestämmelserna om skadeståndsskyldighet.¹⁶⁷

I FB stadgas att skälig del av den omyndiges tillgångar skall användas för hans uppehälle, utbildning och nytta i övrigt.¹⁶⁸ Vad som är till nytta för den omyndige skiljer sig från fall till fall. I en situation kan det vara bättre för den omyndige att dennes tillgångar används till en resa eller till nytt boende,¹⁶⁹ samtidigt som det i ett annat fall kan vara bäst för den omyndige att tillgångarna placeras på ett tryggt sätt, till exempel på ett spärrat bankkonto. Även rörande denna del av förvaltningen måste stor hänsyn tas till situationen i just den familj problematiken berör. Det kan vara så att den omyndiges medel används till något som inte enbart gynnar den omyndige utan också dennes vårdnadsha-

¹⁶⁴ Prop. 1974:142 Kungl. Maj :ts proposition med förslag till lag om ändring i föräldrabalken, m.m s. 132.

¹⁶⁵ SOU 1988:40 Föräldrar som förmyndare, s. 157.

¹⁶⁶ Prop. 1993/94:251, s. 106.

¹⁶⁷ 12:14 FB.

¹⁶⁸ 12:4 FB.

¹⁶⁹ Prop. 1993/94:251, s. 212.

vare. Huvudsaken är att den minderåriges intressen sätts i första rummet och förmyndarens intresse endast är att anse som en bieffekt.¹⁷⁰

Gällande den dagliga skötseln av bolaget ligger denna hos föräldrarna som en del av deras förvaltningsplikt. Det är dessa som röstar för aktierna på bolagsstämman. Dock torde de övergripande förvaltningsreglerna, det vill säga att den omyndiges intressen skall sättas i första rummet även tillämpas i dessa fall.¹⁷¹ Skulle situationen vara den att föräldern utnyttjar sin position genom att systematiskt tömma bolaget på kapital och på så sätt åsamka den omyndige ekonomisk skada bör de nedan beskrivna sanktionsreglerna vara tillämpliga.

4.2.4 Villkor om underårigs rådgivning

Då aktierna tillfallit den omyndige arvingen via legalt arv (ej testamente) finns inget sätt att förordna om att den omyndige själv skall få råda över kvarlåtenskapen. Ett förordnande av detta slag kan endast bli aktuellt via ett testamente alternativt ett gåvobrev.

4.2.5 Överförmyndaren

Efter revisionen av föräldrabalken 1995 släpptes föräldraförvaltningen betydligt friare. I de flesta fall kommer överförmyndaren aldrig att bli involverad. Så snart den omyndiges tillgångar, som skall förvaltas av föräldrarna, överstiger ett värde om åtta prisbasbelopp¹⁷², kommer dock en starkare kontroll över förvaltningen utövas på den omyndiges tillgångar.¹⁷³ År 2015 ligger gränsen för den fria föräldraförvaltningen på 356000 kronor.

I motiven till Föräldrabalken sägs att en beloppsgräns för den fria föräldraförvaltningen är det lättaste sättet att lösa problematiken. En oansvarig förvaltning kan leda till större skada för den omyndige ju högre värdet på dennes tillgångar är. Grundtanken är att ju

¹⁷⁰ Prop. 1993/94:251, s. 213.

¹⁷¹ 12:3 FB.

¹⁷² 2:7 SFB.

¹⁷³ 13:2 1st. FB.

större den omyndiges tillgångar är, ju högre krav ställs på de föräldrar som skall förvalta dessa och med dessa krav ökar även skyddet för den omyndige.¹⁷⁴

Skyldigheten att till överförmyndaren anmäla att värdet på den omyndiges tillgångar överstigit gränobeloppet ligger hos föräldrarna. Samtidigt med denna anmälan skall föräldrarna även inlämna en förteckning över den omyndiges tillgångar.¹⁷⁵ Överförmyndarens kontroll försvinner inte direkt då värdet på den omyndiges tillgångar understiger gränobeloppet. Den undre gränsen för att den förstärkta förmyndarkontrollen är fyra prisbasbelopp.¹⁷⁶ Denna lösning grundar sig i problematiken som kan uppstå i det fall att den omyndiges tillgångar är placerade i aktier. Då värdet på placeringar i värdepapper kan fluktuera, skulle en strikt beloppsgräns leda till ständiga skiftningar mellan fri och förstärkt förvaltning. Istället har en undre gräns satts vid ett belopp där värdeminskningen ej kan anses tillfällig.¹⁷⁷

Det finns också en möjlighet för testator eller givare att i urkunden (testamentet eller gåvobrevet) införa ett villkor om att, trots värdet på egendomen ej uppgår till gränsvärdet, förstärkt förvaltning av överförmyndaren skall tillämpas.¹⁷⁸ Denna möjlighet skall inte sammanblandas med att egendomen står under särskild förvaltning. Om det via testamente villkorats om att egendomen skall stå under förstärkt förvaltning av överförmyndaren kommer föräldrarna fortfarande ha förvaltningsrätten, dock begränsad enligt reglerna i 13 kap. FB.

4.2.6 Förstärkt förvaltning

Med förstärkt förvaltning menas att den fria föräldraförvaltningen inskränks, d.v.s. den omyndiges tillgångar skall placeras enligt de riktlinjer som ges i 13 kap. FB, samt att överförmyndaren får insyn och beslutandemakt gällande förvaltningen av den omyndi-

¹⁷⁴ Prop. 1993/94:251, s. 109.

¹⁷⁵ 13:3 FB.

¹⁷⁶ 13:9 1st. FB.

¹⁷⁷ Prop. 1993/94:251, s. 110.

¹⁷⁸ 13:2 2st. FB.

ges tillgångar. En uttömmande katalog finns uppställd vari det fastställs vilka placeringsmöjligheter som ges föräldrarna där överförmyndarens godkännande ej krävs.¹⁷⁹

Gällande omyndigs ägande av aktier är denna placeringsmöjlighet starkt reglerad i 13:4,6 FB. I det fall att den omyndige vid överförmyndarens inträde äger värdepapper av en typ som ej är uppräknad i 13:5 FB skall dessa avyttras så snart det lämpligen kan ske, om det inte är till fördel för den omyndige att värdepapperen behålls enligt 13:4 FB. Detta beslut skall tas av föräldrarna, med utgångspunkt i den omyndiges ekonomiska trygghet. Är inte denna trygghet säkrad eller aktierna ej ger skäligen avkastning är huvudregeln att aktierna skall säljas.¹⁸⁰ Kapitalet skall då placeras enligt kriterierna i 13:5 FB. Det kan dock finnas andra incitament som gör att aktier i familjeägt bolag kan behållas trots att de ej ger en stor avkastning.¹⁸¹ Dessa skäl torde vara den möjliga framtida vinst som kan utkomma från bolaget när den omyndig uppnått tillräcklig ålder och kompetens för att överta bolaget.

I de fall att förmyndarna vill placera den omyndiges tillgångar i aktier måste överförmyndarens godkännande inhämtas.¹⁸² Denne har en övervägande restriktiv inställning till denna placeringsmöjlighet,¹⁸³ dock finns möjligheten att få en sådan placering godkänd. Den restriktiva hållningen grundar sig i överförmyndarens huvudmål att säkra den omyndiges tillgångar.¹⁸⁴ Några klara nedskrivna riktlinjer finns ej för överförmyndaren att följa, men enligt doktrinen kan placering i aktier i ett eget familjeföretag anses vara en tillräckligt säker placering.¹⁸⁵ Denna avvägning gällande placering av den omyndiges kapital i värdepapper skall även göras i de fall att den omyndige tillskiftas aktier i ett bolag via arv samt ovillkorad gåva eller testamente, och skall ligga till grund för den

¹⁷⁹ 13:5 FB.

¹⁸⁰ 12:4 FB.

¹⁸¹ NJA II 1995, s. 49.

¹⁸² 13:6 FB.

¹⁸³ SOU 1970:67 Förmynderskap, s. 124.

¹⁸⁴ Walin, Vängby, 2010, s. 13:16.

¹⁸⁵ A.st.

avvägning som senare skall göras gällande den omyndiges möjlighet att i förlängningen driva rörelsen.¹⁸⁶

I det fall att aktierna tillskiftats den omyndige måste denne få tillstånd att driva den rörelse vartill aktierna tillhör.¹⁸⁷ Här görs dock en stark gränsdragning avseende åldern på den omyndige. Den gräns som uppställts är 16 år.¹⁸⁸ När den omyndige är yngre finns ingen legal möjlighet för denne att få de tillstånd som krävs för att denne skall kunna driva rörelsen. Skulle den omyndige ha fyllt 16 år görs det i lagtexten skillnad gällande vilken typ av rörelse den omyndige skall ansvara för. I det fall det rör sig om en rörelse som är behäftad med bokföringsskyldighet i enlighet med Bokföringslagen, (1999:1078), (BFL), krävs utöver föräldrarnas godkännande även ett godkännande från överförmyndaren.¹⁸⁹ Motsatsvis kan utläsas att när det rör sig om en rörelse som ej är behäftad med detta krav har föräldrarna mandat att själva besluta om den omyndige skall få driva rörelsen eller ej.¹⁹⁰ När det i detta scenario rör sig om andelar i ett aktiebolag kommer detta godkännande från överförmyndaren att krävas då samtliga svenska aktiebolag är belagda med bokföringsskyldighet.¹⁹¹ När en omyndig utan villkor tillskiftats aktier faller dessa in under föräldraförvaltningens omfång.¹⁹² Tillstånd från överförmyndaren, för omyndig att driva rörelse, gäller även om den omyndiges föräldrar ämnar driva rörelsen i den omyndiges namn.¹⁹³ Tilläggas skall, att möjligheten för föräldrar att driva rörelsen för den omyndiges räkning ej är sammankopplat med den åldersgräns som gäller för den omyndige att själv driva rörelse, utan kan ske oavsett vilken ålder den omyndige har.¹⁹⁴

¹⁸⁶ NJA II, 1995, s. 62.

¹⁸⁷ 13:13 FB.

¹⁸⁸ 13:13 1st. FB.

¹⁸⁹ 13:13 2st. FB.

¹⁹⁰ 13:13 2st. FB éc.

¹⁹¹ 2:1 samt 2:2-5 éc BFL.

¹⁹² 12:1 FB.

¹⁹³ 13:13 2st FB.

¹⁹⁴ Brattström Margareta, Singer Anna, Karnovkommentar 519 till 13:13 FB, http://juridik.karnovgroup.se/bibl.proxy.hj.se/document/527364/5?versid=146-1-2005#SFS1949-0381_K13_P13, Hämtad 2015-05-25 kl. 09:54.

Tillstånd lämnas om den omyndiges ekonomiska och personliga situation är sådan att den med tanke på rörelsens art är lämpligt.¹⁹⁵ Det är lättare att få tillstånd om det rör sig om en rörelse som ej är behäftad med fullständig bokföringsskyldighet, t.ex. som enskild näringsidkare där nettoomsättningen ej uppgår till mer än 20 prisbasbelopp. Då finns inget krav på årsbokslut.¹⁹⁶

Gällande styrandet över det berörda bolaget har ej överförmyndaren någon beslutanderätt. Dennes arbetsuppgifter omfattar som tidigare visats enbart att skydda den omyndiges ägande till aktierna.(kapitel 4.2.5 denna framställning) Den dagliga förvaltningen av bolaget, det vill säga beslutanderätten för aktierna ligger kvar hos den förvaltande parten (särskilt förordnad förvaltare eller förälder).

Skulle den omyndige med äganderätt eller annan med förvaltningsrätt erhållit aktierna med villkoret att denne skall fritt förfoga över dem (särskilt förordnande) kommer inte heller den förstärkta förvaltningen att vara tillämplig.¹⁹⁷ I dessa fall får givaren eller testator som ”får stå sitt kast” och hela förvaltningen ges till den förordnade förvaltarenden/ den omyndige utan någon möjlighet till inblandning från överförmyndaren.

Då reglerna gällande omyndigs ägande av aktier samt föräldrarnas rätt att driva rörelsen i barnets namn är reglerade i olika paragrafer, i vilka olika bakgrundsfakta skall beaktas kan situationen uppstå där aktierna godkänns som placering av den omyndiges medel i enlighet med 13:6 FB, men föräldrarna som skall stå för förvaltningen av rörelsen ej får det nödvändiga tillstånd som krävs enligt 13:13 FB.

4.2.7 Sanktioner vid föräldraförvaltning

På grund av att lagstiftningen inte ger en klar bild rörande förvaltares skyldigheter får viss ledning tas ifrån de sanktioner som kan komma att drabba en förvaltare som ej följer lagen. De två sanktioner som kan drabba förvaltare som inte uppfyllt sina plikter är

¹⁹⁵ NJA II, 1995, s. 62.

¹⁹⁶ Prop. 1998/99:130 Ny bokföringslag, m.m. s.283.

¹⁹⁷ NJA 1938, s. 89.

skadeståndsskyldighet,¹⁹⁸ och entledigande från sitt uppdrag som förmyndare och därigenom även som förvaltare av den omyndiges tillgångar.¹⁹⁹

Rörande förvaltares skadeståndsskyldighet krävs inte att skadan som uppstått går att sanktionera med hjälp av något av Brottsbalkens lagrum. Det är istället upp till domstolen att i varje fall fastställa om förvaltande förmyndares sanktioner varit i linje med rådande riktlinjer,²⁰⁰ det vill säga i linje med huvudmannens intresse. Då en förvaltande förmyndares rättshandlingar är bindande för den omyndige, när motparten i rättshandlingen är en godtroende tredje man, kan ett avsteg från befogenheterna leda till en ekonomisk skada för den omyndige.²⁰¹ All slags ekonomisk skada skall ersättas i de fall att förmyndarna anses ha handlat utanför de ramar som uppställs angående föräldraförvaltningen.²⁰² När detta tillämpas på fallet rörande föräldraförvaltning av aktier kan en felande förmyndare även bli ersättningsskyldig för den eventuella vinst som kan tänkas utkomma från bolaget i det fall att aktierna avyttras i strid mot vad är att anse som den omyndiges bästa. Det går även att från prejudikat dra slutsatsen att förmyndare kan bli skadeståndsskyldiga för ren förmögenhetsskada.²⁰³

En förmyndare kan bli entledigad om denne gjort sig skyldig till missbruk eller försummelse.²⁰⁴ Även här skall det vid domstol ske en fri prövning i varje enskilt fall.²⁰⁵ Skulle det efter att dom fallit i målet komma fram att en förmyndare gjort sig skyldig till missbruk av sin position torde denne alltid entledigas från sin position. En dom rörande försummelse skall dock inte med automatik innebära entledigande. Hänsyn skall tas till omfattningen av handlandet samt förhållandena i övrigt. I kommentarerna till ursprungsparagrafen sägs, att om det är föräldrar som kan komma att entledigas skall be-

¹⁹⁸ 12:14 FB.

¹⁹⁹ 10:10, 12:1 FB.

²⁰⁰ 12:3 FB . Se även NJA II, 1924, s. 365.

²⁰¹ Westman, 2011, s. 54.

²⁰² Walin, Vängby, 2010, s. 12.29.

²⁰³ NJA 1940 s. 336.

²⁰⁴ 10:10 FB.

²⁰⁵ Walin, Vängby, 2010, s. 10:15.

visningskraven sätts högre.²⁰⁶ Ingenting tyder på att om förseelsen är tillräckligt grov att båda dessa sanktioner kan komma att drabba den felande förmyndaren.

4.3 Efter testamentariskt förvärv

4.3.1 Inledning (inkl. underårigs inflytande i allmänhet)

I denna del av framställningen kommer endast testamenten med ovillkorad äganderätt för den omyndige att behandlas. Resterande möjligheter bland annat borttestamenterad nyttjanderätt etc. har redan behandlats under kapitel 3.2.

Om den omyndige tillskiftats aktieposten via ett testamente kommer den att räknas som ett legat.²⁰⁷ Man måste även försäkra sig om att inte någon annan bröstarvinge har möjlighet att klandra testamentet²⁰⁸, om aktieposten står för ett större värde än den omyndiges laglott.²⁰⁹

Det får sägas vara ovanligt att en testator med endast en bröstarvinge upprättar ett testamente däri viss egendom tillskiftas den omyndige. Det kan dock finnas vissa tillfällen då detta sätt är att föredraga före ett vanligt arvskifte.²¹⁰ Exempel på detta kan vara att testator vill villkora förvarvet, t.ex. att aktierna skall vara enskild egendom.²¹¹

I de fall den omyndige mottaget aktieposten via ett ovillkorat testamente (alt, det enda villkoret är att tillgången skall räknas som enskild egendom) kommer den efterlevande förmyndaren att få den reella beslutandemakten över tillgångarna (se kapitel 4.2.1 denna framställning)

Den omyndige bör involveras i beslut rörande aktierna enligt huvudregeln.²¹²

²⁰⁶ NJA II, 1924, s. 269.

²⁰⁷ 11:10 ÄB.

²⁰⁸ 14 kap. ÄB.

²⁰⁹ 7:1 ÄB.

²¹⁰ 2 kap. ÄB.

²¹¹ 7:2 p 3,6 ÄktB.

²¹² 12:7 1st FB.

4.3.2 Efterlevande förmyndarens ansvar

I de fall den efterlevande förmyndaren (förälder) via testamente får den reella beslutande makten har denna det ansvar som beskrivs under kapitel 4.2.4 i denna framställning. Utomstående förmyndares ansvar upptas i kapitel 3.2.2 till 3.2.4.

4.3.3 Villkor om underårigs rådighet (i testamente)

Den möjlighet för testator att villkora om att den omyndige själv skall få råda över egendomen belyses i kapitel 3.2.5 i denna uppsatts.

4.3.4 Överförmyndaren

Överförmyndarens roll i de fall det är den efterlevande föräldern som får den reella beslutandemakten finns genomgående beskrivet i kapitel 4.2.5, 4.2.6 denna framställning.

Viktigt att tänka på gällande överförmyndaren i de fall det ej är den efterlevande föräldern som får förvaltningsrätt, nyttjanderätt alternativt äganderätt är att ett sådant villkor avskär överförmyndaren från att utöva sin förstärkta förvaltning.

4.3.5 Sanktioner

Vid föräldraförvaltning torde det vara samma sanktionsregler och möjligheter som när föräldern fått förvaltningsrätten via legalt arv (omyndig arvinge). Detta berörs under kapitel 4.2.8

I de fall nyttjanderätten eller äganderätten är borttestamenterad till utomstående part, berörs dessa sanktionsmöjligheter under kapitel 3.2.3.2 i denna framställning, gällande bort testamenterad förvaltningsrätt behandlas detta i kapitel 3.2.4.4

4.4 Efter gåva

4.4.1 Inledning (inkl. underårigs inflytande i allmänhet)

Det vanligaste scenariot där aktier i ett familjeföretag byter ägare via gåva torde vara planerade generationsskiften till myndig mottagare.

Om mottagaren till gåvan är omyndig är huvudregeln att det blir dennes förmyndare som får den reella beslutande makten över aktierna (se kapitel 4.2.1 denna uppsatts).

Även i detta fall då aktierna tillfallit den omyndige via gåva och den efterlevande föräldern har förvaltningsansvaret skall den omyndige höras i frågor rörande aktierna.²¹³

4.4.2 Efterlevande förmyndarens ansvar

Om den efterlevande förmyndaren (förälder) får den reella beslutandemakten, antingen genom att det ej är förordnat något annat eller om ett förordnande om att den omyndige själv skall förvalta aktierna lämnas utan verkan (se kapitel 3.2.5 (ett hot mot hälsa eller välfärd) samt 3.3.1 (omyndigs psykiska egenskaper)) gäller vad som framförts i kapitel 4.2.4 i denna framställning.

4.4.3 Villkor om underårigs rådighet (i gåvobrev)

Det finns möjlighet för den givande parten att förordna att den omyndige själv skall förvalta egendomen. Detta garanterar dock inte att så blir fallet tillslut. Dessa frågor berörs i kapitel 3.3.1 samt 3.2.5 i denna uppsats.

4.4.4 Överförmyndaren

I de fall aktierna tillfaller den omyndige men kommer att stå under föräldraförvaltning kan överförmyndaren komma att spela en roll. Detta finns beskrivet i kapitel 4.2.5 och 4.2.6 i denna uppsats.

4.4.5 Sanktioner

De sanktioner som kan bli aktuella vid gåva, är dels de gällande sanktioner mot den ansvariga föräldern, se kapitel 4.2.8 denna uppsats.

Det kan också komma att bli aktuellt mot den gode man som blir ansvarig för att mottaga alternativt avvisa gåvan å den omyndiges vägnar. Se kapitel 3.3.1.1 denna framställning.

²¹³ 12:7 1st FB.

5 Analys och slutsatser

5.1 Föräldraförvaltning och föräldraansvar

- Är den omyndiges skydd gentemot förmyndare tillräckligt?

En ensam förmyndare har en oinskränkt rätt att fatta beslut över den omyndiges tillgångar (bortsett från överförmyndaren, OM denne blir inkopplad). Gällande hur föräldrarnas förvaltning skall ske finns ingen målande bild över hur detta skall ske. Lagtextens uttryck ”sätta den omyndiges intressen i första rummet” måste anses ge ett minst sagt brett tolkningsutrymme. Det är stadgat att föräldrarna *skall* höra den omyndige i frågor rörande dennes egendom i de fall denne är över 16 års ålder. Denna är dock ej bindande och det finns inget bra sätt för en omyndig att skydda sina egna intressen, eftersom ett beslut som den beslutande föräldern tar ej blir ogiltigt av den anledningen att det fattats trots den omyndiges bestridande. För att öka skyddet för en omyndig gentemot en förälder som genomför en handling, trots att den omyndige uttryckligen motsatt sig det (vi räknar här med att den omyndige är äldre än 16 år och tillräckligt mogen att inse beslutets verkningar), borde detta faktum väga tyngre vid ett eventuellt sanktionsärende mot förmyndaren. Går det att bevisa att förmyndaren trots den omyndiges tydliga vilja ändå sålt/avyttrat egendomen och det ej finns någon rimlig förklaring till varför, skall sanktionen bli hårdare.

Den friare föräldraförvaltning som omarbetningen av föräldrabalken 1994 utmynnade i har urholkat skyddet för den omyndige, särskilt om en efterlevande förälder har ett ont uppsåt. Då det åligger förmyndaren att anmäla till överförmyndarnämnden att den omyndige erhållit tillgångar som enligt lag skall innebära en förstärkt förvaltning, öppnar det upp för ett missbruk av det utvidgade förtroendet som gavs föräldrar gällande förvaltningen av omyndiges tillgångar. I de fall den efterlevande förmyndaren har ett ont uppsåt kommer denna rimligen inte att anmäla tillgångarna till överförmyndaren och på så sätt sättas under förstärkt förvaltning. Den större omarbetningen av föräldrabalken skedde i mitten på 90-talet hade som mål att i stort minska byråkratin och ge föräldrarna ett utökat ansvar. Anledningen till detta var många men en av de viktigare var att minska arbetsbelastningen på Sveriges överförmyndare.

Denna förändring har tyvärr ökat möjligheterna för oärliga föräldrar att utnyttja den omyndige. Då det i nuläget finns en beloppsgräns på när föräldern har skyldighet att

koppla in överförmyndaren ger detta ytterligare ett incitament för att förmyndaren undkommer extra kontroll. Hade det varit som tidigare att så snart en omyndig tillskiftats tillgångar skulle den efterlevande föräldern inkomma med en förteckning över dessa hade det gett ytterligare en möjlighet för överförmyndaren att upptäcka att tillgångar av ett stort värde tillkommit en myndig. Om de gamla reglerna hade varit aktuella hade också möjligheten att överförmyndaren upptäckt att det saknades en förteckning angående tillgångar funnits, då det per automatik innebär att så snart någon med omyndiga arvingar omkom ska en förteckning rörande tillgångarna inkomma. Med dagens beloppsspärr går det ej att dra en rak linje (möjlig samkörning mot Skatteverket gällande dödsfall etc.) mellan en omkommen med omyndiga arvingar och överförmyndarnämnden.

Dagens beloppsspärr ger en större möjlighet för den efterlevande förmyndaren att på eget bevåg göra det denna finner passande med tillgångarna och sannolikheten att bli upptäckt av överförmyndaren är mycket liten, om inte obefintlig, eftersom överförmyndaren helt enkelt ej har någon möjlighet att inkräva en förteckning av tillgångar.

5.1.1 Sanktioner

Gällande de sanktionsmöjligheter som finns gentemot förmyndaren är det mycket osäkert att dessa är tillräckliga för den omyndige. I de fall förmyndaren avyttrat aktierna till en utomstående part och därefter spenderat ersättningen finns det inte mycket kapital kvar att ersätta den omyndige med vid ett utdömt skadestånd. Ett rimligt faktiskt scenario kan vara att den efterlevande förmyndaren befinner sig i ett missbruk. Kapitalet som frigörs vid försäljningen av tillgångarna går troligen till att finansiera detta missbruk, vid ett eventuellt skadeståndsanspråk kan det bli mycket svårt för den omyndige att få ersättning. Inte heller den andra sanktionsmöjligheten, entledigande, kommer att vara till någon större långsiktig nytta för den omyndige. Den fördel som kan tänkas komma ur ett entledigande av förmyndaren är att denne inte hinner göra större skada. Detta hjälper dock ej att återställa den skada som redan åsamkats.

Om det mot förmodan skulle vara så att den förmyndare mot vilken skadeståndsanspråket riktats har kapital kvar från avyttringen av aktierna, uppkommer problematiken med hur man sätter ett pris på den skada den omyndiga åsamkats. I detta fall rör det sig om en majoritetspost aktier i familjeföretaget. Det torde gå att få fram ett marknadsvärde på aktierna vid själva avyttrandet. Då det i lagtexten inte nämns något om indirekt skada

blir det också nödvändigt att ersätta den omyndige för de eventuella framtida intäkterna aktierna skulle ha gett. Det blir naturligtvis mycket svårt att hitta en korrekt och rättvisande summa då detta beror på en mängd parametrar, till exempel hur duktig den omyndiga hade varit på att driva företaget, branschens utveckling i stort etc.

En möjlighet som kan tänkas hjälpa den omyndige är om man i efterhand skulle kunna annullera ett avtal förmyndaren ingått med en motpart. Skulle förmyndaren överskrida sin behörighet skulle rättshandlingen inte bli bindande gentemot den omyndige. Lik de regler som gäller för ett normalt fullmaktsförhållande 2 kap Lagen om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (1915:218), AvtL. Dock är det mycket svårt att dra en gräns för en förälders befogethet gentemot en omyndig. Denna befogethet får nog anses vara obegränsad.

Att utöka denna möjlighet (d.v.s. att avtalet är att anses ogiltigt) till att även gälla då avtalet ingås mot den omyndiges uttryckliga vilja skulle innebära ett utökat skydd för den omyndige. I praktiken kan detta komma att bli mycket svårt. Om denna möjlighet skall kunna fungera måste en klarare gränsdragning dras om när och vid vilken ålder den omyndiges viljeyttring skall vara mer eller mindre värd. En annan möjlighet skulle kunna vara att utnyttja 36§ AvtL och på så sätt jämka ett avtal som är av klar nackdel gentemot den omyndige vars tillgångar avtalet rör. Denna möjlighet skulle vara ett alternativ då förmyndarens motpart handlat i ond tro, det vill säga att denna vid avtalets ingående är medveten om att förmyndaren endast ingår avtalet för att avskilja den omyndige från tillgången (aktierna). Men också mot motpart som handlar i god tro om det på ett tillfredställande sätt skulle gå att sätta denne i en liknande situation som innan denna köpte aktierna.

5.1.2 Är överförmyndarens inställning till underårigs aktieäggande för rigid?

Överförmyndarens grundläggande restriktiva inställning gentemot underårigs aktier är sund. Grundregeln är att det kapital som ej används för den omyndiges uppehåller skall placeras tryggt och till rimlig avkastning. Med tanke på den i regel volatila aktiemarkanden är den ej att anses som trygg. Lagtexten ger dock möjligheten att den omyndiges kapital placeras i aktier, trots en förstärkt förvaltning. I förarbetena till föräldrabalken står det uttryckligen att denna möjlighet bör användas just i de fall en omyndig tillskiftas aktier i ett familjebolag. I dessa fall bör överförmyndaren ta i beräkning vad detta

ägande kan generera i framtiden. Ett huvudägande i ett välskött familjeföretag kan säkra den omyndiges framtid för lång tid framöver trots att det i dagsläget kanske ej uppfyller önskemålen kring rimlig avkastning. Se vidare kapitel 4.2.6 denna framställning.

I mitt tycke är rådande lagstiftning angående möjligheterna för omyndig att äga aktier ej för hård. Det finns en sundhet i att det endast i undantagsfall är tillåtet för omyndiga att äga aktier. Detta för att skydda den omyndiges tillgångar från en allt för spekulativ förmyndare. Den möjlighet som ges överförmyndaren, ger en möjlighet för denna att göra ett fall till fall bedömning och väga in hela den omyndiges situation (resterande tillgångar, möjligheten att driva rörelsen, rörelsen art etc.) innan denna fattar ett beslut.

I detta fall är jag övertygad om att överförmyndaren kommer att tillåta Kalle att behålla aktierna just av ovan nämnda anledning. Dessa aktier kommer troligen att vara en stor del av Kalles framtida försörjning. Det är naturligtvis viktigt att överförmyndaren de facto undersöker företaget i sig och Kalles situation i stort, men jag är övertygad att de kommer att komma fram till att det i detta fall är värt risken för en kortsiktig värdeminskning under den tid som Kalle ej kan vara aktiv i bolaget för att säkerställa Kalles framtida försörjning.

5.1.3 Har föräldern för stor möjlighet att omhänderta/avstå egendom?

Den efterlevande föräldern har som tidigare beskrivits en möjlighet att omhänderta egendom som tillfallit den omyndige via testamete eller gåva trots att det i urkunden förordnats att den omyndige själv skall förvalta egendomen. Det krav som lagstiftaren sätter upp är att egendomen skall vara ett hot mot den omyndiges hälsa och välfärd.²¹⁴ Se vidare kapitel 3.2.6 denna uppsats.

I detta scenario är Kalle fyllda 16 år, det vill säga om Lotta skall utnyttja ovan nämnda lagrum behövs överförmyndarens samtycke. Detta torde innebära att Lotta måste ha väldigt god anledning till att omhänderta aktierna och därigenom beslutanderätten över företaget.

Då det i detta fall rör sig om en majoritetspost av aktier bör dessa ej kunna påverka den omyndiges välfärd eller uppfostran på ett negativt sett. Enligt min tolkning av lagrummet skall denna avvägning göras med utgångspunkt från den omyndiges fysiska person.

²¹⁴ 9:4, 9:3 2st. FB.

Är situationen att denna ej är tillräckligt kunnig att ta vara på ansvaret på ett tillfredställande sätt är det bolaget och den underåriges förmögenhet som tar skada, inte den omyndiges person. Genom denna tolkning kommer förmyndarens rätt att utnyttja denna regel att falla bort och på så sätt även möjligheten att få förfoganderätt över aktierna. En tänkbar möjlighet om än långsökt skulle vara om den omyndige använder den avkastning han får från bolaget (utdelning/lön) till att köpa droger eller andra hälsovådliga saker. Inte heller denna anledning borde vara tillräckligt för den efterlevande föräldern att omhänderta aktieposten. Det kan möjligen vara anledning att omhänderta utdelningen.

Det finns ingen laglig möjlighet för förmyndaren att å den omyndiges vägnar avstå arvet. Ett avstående från arvet och i förlängningen aktierna kan på inget sätt anses vara till fördel för den omyndige och kommer att innebära sanktioner gentemot förmyndaren. Även i de fall bolaget till vilket aktierna hör vid tillfället för skiftet bedrev en mycket olämplig affärsverksamhet är det fortfarande till fördel för den omyndiga att förmyndaren tar emot arvet och i förlängningen säljer aktierna till rådande marknadspris. Självklart kan man inte skydda sig mot en förälder som avsiktligt handlar osolidariskt gentemot den omyndige, det vill säga säljer aktierna till underpris alternativt säljer aktierna för att sko sig själv. Problemet blir än större om situationen är som i det fiktiva scenario vi följt i denna framställning, d.v.s. att den avlidne förmyndaren och den efterlevande förmyndaren redan var skilda vid bortgången då detta innebär att ingen god man i dagsläget förordnas.

Denna problematik kan dock lagstiftaren lösa genom att utvidga det krav på gode man som i dag finns gällande gåvor från förmyndare till omyndig mottagare, till att gälla så snart en omyndig erhåller egendom. Detta skall dock ej gälla i de fall det finns en förordnad utomstående förvaltare, alternativt ett förordnande om att den omyndige själv skall förvalta tillgångarna.

5.2 Testator/Givares möjligheter till utomstående förvaltning

Det nämns ordagrant i en tidigare proposition till föräldrabalken att det är av yttersta vikt att det finns en möjlighet för testator eller givare att överföra ägande och förvaltningsrätten till önskad part och på så sätt avskära efterlevande förälder och överförmyndare från beslutanderätt (se närmare kapitel 3.2.4.2 denna framställning). Fråga är om de alternativ som står till buds är tillräckliga?

Den stora nackdelen med att via testamente överföra äganderätt alternativt nyttjanderätt är möjligheten dessa förordnanden ger att klandra testamentet. Båda dessa förvaltningsmöjligheter avskär arvingen från aktierna på ett sätt som ger denne via förmyndaren möjligheten att utkräva laglott. Jag har också mycket svårt att föreställa mig i vilka scenarion en så procentuellt stor aktieandel ej kommer att överstiga hälften av kvarlåtenskapen. Det fåtal tillfällen då aktieandelen ej uppnår ett värde som överstiger 50 % av kvarlåtenskapen, kan det vara tillräckligt att avskära den efterlevande förmyndaren från beslutande makten i företaget.

Möjligheten att förordna om utomståendes förvaltning med äganderätt, anser jag inte vara ett bra alternativ. Det finns ingen legal möjlighet (bortsett från laglott) för den omyndige att kräva tillbaka aktierna när denne uppnått myndig ålder. Har testamentet vunnit laga kraft innebär detta i praktiken att den förordnade förvaltaren är ägare till aktierna. Ett förordnande som endast bygger på tilliten mellan den avlidne och den förordnade förvaltaren uppfyller i mitt tycke inte det skydd den omyndige behöver.

Jag anser inte heller att en borttestamenterad nyttjanderätt ger ett tillräckligt skydd för den omyndige. Även här är naturligtvis den efterlevande förmyndarens möjlighet att utkräva laglott det största problemet. Skulle den möjligheten inte finnas, kan ändå den efterlevande förmyndaren tillsammans med den förordnade nyttjaren avyttra aktierna. Om nyttjanderättsinnehavaren och ägaren är överens om att aktierna skall avyttras blir försäljningen giltig. Ägaren i detta fall är den omyndige, men det är den efterlevande förmyndaren som fattar beslut i dennes ställe. Skulle en sådan försäljning ske kommer detta naturligtvis att innebära sanktionsmöjligheter dels mot förmyndaren och dels mot nyttjanderättsinnehavaren. Vad jag tycker om skyddsvärdet i sanktionsmöjligheterna framgår tydligt här ovan.

Att genom testamente ge en extern person rätten att förvalta aktierna och i förlängningen företaget, ger den omyndige bäst skydd. Genom ett sådant förordnande avskärs ej den omyndige från tillgångarna på ett sådant sätt som möjliggör ett utkrävande av laglott. Detta ger att testator med säkerhet kan avskära den efterlevande förmyndaren från beslutanderätt i företaget. En fara som måste tas med i beräkningen är den förordnades kompetens samt intresse att driva företaget och hjälpa den omyndige. Det finns inga uppsatta lagkrav på kompetens hos den som blir ansvarig, och inte heller här kan sanktionsmöjlighet ses som ett tillräckligt skydd för arvingen. Möjligheten att förlänga

förordnandet över arvingens 18-årsdag är i mitt tycke en fördel. Det finns säkert undantag men i regel torde inte en 18-åring vara den lämpligaste att driva ett företag.

5.3 Slutsatser

Den viktigaste slutsatsen att dra är att man alltid skall planera sitt generationsskifte i tid. Att den reella beslutandemakten hamnar hos oönskad person kan vara förödande både för den omyndige arvingen men också för bolaget i sig. Ett arv gällande ett familjeföretag bör vara den omyndiges framtida trygghet och inkomstkälla. Oönskad föräldraförvaltning av aktierna kan även leda till bristfällig ledning av bolaget som i sin tur kan minska värdet på aktierna. Trots att man vet om vikten av planering kan det uppstå tillfällen när man inte gjort så. En för tidig bortgång av företagaren, kan sätta denna uppsats frågeställning på sin spets.

Det scenario framställningen i huvudsak har berört är att den efterlevande förmyndaren blir den som får beslutandemakten och att denne inte har den omyndiges bästa för ögonen. Detta kan tyckas låta otroligt, men det händer nog oftare än vi tror. Det kan vara olika anledningar som leder fram till en sådan situation, alltifrån ett missbrukar beteende hos efterlevande förmyndare till ren och skär illvilja t.ex. efter en otrevlig skilsmässa.

Vid det oplanerade generationsskiftet är det troligaste att det blir den efterlevande förmyndaren som får beslutandemakten över företaget. Dock kommer troligen aktieposten att hamna under förstärkt förvaltning under överförmyndaren. Detta ger ett visst skydd för den omyndige då överförmyndaren med all sannolikhet ej kommer att godkänna en försäljning av aktierna. Dock skall man nog inte räkna med att överförmyndaren kommer att följa den löpande verksamheten i bolaget.

Detta skydd anser jag inte räcker för den omyndige. Det stora problemet är att det åligger förmyndaren att anmäla innehavet till överförmyndaren. Detta kommer ej att ske i de fall den efterlevande förmyndaren handlar med ont uppsåt.

Grundtanken vid den stora omarbetningen av föräldrabalken i mitten på 90-talet tog i mitt tycke sitt avsprång på fel ställe. Hela omarbetningen syftar till att minska byråkratin och lätta överförmyndarens arbetsbörda. Detta har tyvärr skett på bekostnad av den omyndiges säkerhet. Inte heller tanken att de sanktionsmöjligheter som lagen erbjuder

skall vara tillräckligt för att åtgärda skadan är välgrundad. Det finns alldeles för många tillfällen där den felande förmyndaren ej har medel att täcka den uppkomna skadan.

Det stora problemet lagstiftaren står inför och det som kommer att vara ett tillräckligt skydd, dels för den omyndige men också för företagaren, är att på något sätt låta den för den omyndige fördelaktiga rättshandlingen gå åter, oavsett motpart.

I dagsläget finns vissa möjligheter att via avtalslagens regler annullera ett avtal förmyndaren ingått, men för att dessa skall vara applicerbara krävs att många kriterier uppfylls. Detta gör att det ej kan anses som ett fullgott skydd för den omyndige. En lösning skulle möjligen vara att utöka appliceringsmöjligheten av 9:7 FB att även gälla avtal ingångna av en förmyndare som kan anses vara klart missgynnande för den omyndige.

Rörande överförmyndarens inställning till omyndigs aktieäggande finns inte mycket att tillägga. Möjligheten att undersöka varje fall för sig och den uttalade inställningen att aktier i familjebolag skall bedömas mildare än andra aktieinnehav är en sund inställning.

Gällande förmyndares möjlighet att omhänderta tillgången finns inte mycket att påpeka. Om det föreligger en reell möjlighet att ett arv eller gåva kan hota den omyndiges väl och ve är det självklart att förmyndaren skall ha möjlighet att omhänderta tillgången.

Problematiken med att en förmyndare kan avstå från ett arv för den omyndiges räkning, trots att lagen säger att detta ej skall ske, kan lagstiftaren lätt råda bot på genom en utvidgning av 12:8 FB. Det borde i mitt tycke vara självklart att en god man tillfälligt förordnas så snart en omyndig skall mottaga arv eller gåva från en förälder, även om det vid det tillfället var så att de båda förmyndarna var skilda (se vidare kapitel 3.2.4.2 denna uppsats).

Lagstiftaren ger en rad möjligheter för testator eller gåvogivare att förordna om utomstående förvaltare. Den enda möjligheten av dessa som ger något reellt skydd för testator och arvinge är den borttestamenterade förvaltningsrätten. Resterande möjligheter d.v.s. borttestamenterad nyttjanderätt eller äganderätt ger incitament för utkrävande av laglott vilket i sig gör att målet med förordnandet faller.

I praktiken har jag mycket svårt att se att den typen av förordnande skulle vara det bästa sättet att genomföra ett generationsskifte. Utan att ha gjort någon empirisk undersökning så har jag svårt att se att detta är ett sätt som används regelbundet.

Möjligheten att förordna att utomstående skall förvalta bolaget fram till den dagen då den omyndige får anses mogen kan i bästa fall vara en "försäkring" för företagaren att ha med i sitt testamente i fall ett plötsligt dödsfall skulle inträffa.

Referenslista

Lagtext

Brottsbalk (1962:700)

Bokföringslagen (1999:1078)

Föräldrabalk (1949:381)

Handelsbalk (1736:0123 2)

Konkurslag (1987:672)

Lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område

Socialförsäkringsbalk (2010:110)

Äktenskapsbalk (1987:230)

Ärvdabalk (1958:637)

Offentligt tryck

Propositioner

Prop. 1949:93 med förslag till föräldrabalk m.m.

Prop. 1974:142 Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i föräldrabalken m.m.

Prop. 1993/94:251 Förmyndarskapslagstiftningen

Prop. 1998/99:130 Ny bokföringslag m.m.

SOU

SOU 1929:22 Förslag till lag om testamente m.m.

SOU 1970:67 Förmyndarskap

SOU 1988:40 Föräldrar som förmyndare

Praxis

NJA 1938 s. 89	se s. 41.
NJA 1940 s. 336	se s. 42.
NJA 1945 s. 605	se s. 29.
NJA 1973 s. 440	se s. 20.
RH 1990:4	se s. 20,21.

Doktrin

Adlercreutz Axel, Avtalsrätt I, tolfte upplagan, Juridiska föreningen Lund, 2002

Bengtsson Bertil, Strömbäck Erland, Skadeståndslagen En kommentar, tredje upplagan, Norstedts Juridik, 2008

Boström Viola, Tolkning av testamente, Juridiska institutionen Umeå universitet, Umeå, 2003

Brattström Margareta och Singer Anna, Rätt arv, Fördelning av kvarlåtenskap, tredje upplagan, Iustus Förlag, Uppsala, 2011

G. B. A. Holm, Nytt Juridiska Arkiv Avd. II, Lars K Beckman och Fritzes förlag AB, Stockholm, 1995

G. B. A. Holm fortsatt av Hjalmar Westring och S. Skarstedt, Nytt Juridiska Arkiv Avd. II, P. A. Nordstedts & Söners Förlag, Stockholm, 1924

Grauer Folke, Ekonomisk familjerätt Makars och sambors egendom och bostad. Gåva, arv, testamente och boutredning), 6:e upplagan, Thomson Fakta, Stockholm, 2006

Sund Lars-Göran, Generationsskifte - av små och medelstora familjeägda aktiebolag, Iustus förlag, Jönköping, 2001

Sund Lars-Göran, Ljungström Divesh, Ägarskiften i familjeföretag En kartläggning av framgångsfaktorer m.m., JIBS Research Reports Series No. 2011-2, Jönköping, 2011

Walin Gösta, Kommentar till Ärvdabalken Del 1 (1-17 kap.) Arv och testamente, fjärde upplagan, Norstedts juridik, Stockholm, 2008, **Walin 1**

Walin Gösta, Kommentar till Ärvdabalken Del 2 (18-25 kap.) Boutredning och arvskifte, tredje upplagan, Norstedts juridik, Stockholm, 2009, **Walin 2**

Walin Gösta, Förmyndare, förvaltare och gode män, Norstedts Juridik, Stockholm, 1996

Walin Gösta och Vängby Staffan, Föräldrabalken, En kommentar Del 1 1-13 kap., Norstedts Juridik, Stockholm, 2010

Westman Per, Förmynderskap, Norstedts Juridik, Stockholm, 2011

Internetkällor

Bengtsson, Bertil, Karnovkommentar 11 till 2:2 SkL,
<http://juridik.karnovgroup.se.bibl.proxy.hj.se/document/527777/1?versid=146-1-2005>,
Karnov Juridik, Karnov Group Sweden AB, Hämtad 2015-05-25 kl. 09:57.

Brattström Margareta, Singer Anna, Karnovkommentar 416 till 12:1 FB,
http://juridik.karnovgroup.se.bibl.proxy.hj.se/document/527364/4?versid=146-1-2005#SFS1949-0381_K12_P1, Karnov Juridik, Karnov Group Sweden AB, 2015-05-25 kl. 09:50.

Brattström Margareta, Singer Anna Karnovkommentar 431 till 12:7 FB,
http://juridik.karnovgroup.se.bibl.proxy.hj.se/document/527364/elem/SFS1949-0381_K12_P7?versid=146-1-2005, Karnov Juridik, Karnov Group Sweden AB, Hämtad 2015-05-25 kl. 09:51.

Brattström Margareta, Singer Anna, Karnovkommentar 416 till 12:1 FB,
http://juridik.karnovgroup.se.bibl.proxy.hj.se/document/527364/4?versid=146-1-2005#SFS1949-0381_K12_P1, Karnov Juridik, Karnov Group Sweden AB, Hämtad 2015-05-25 kl. 09:50.

Brattström Margareta, Singer Anna, Karnovkommentar 519 till 13:13 FB,
http://juridik.karnovgroup.se.bibl.proxy.hj.se/document/527364/5?versid=146-1-2005#SFS1949-0381_K13_P13, Karnov Juridik, Karnov Group Sweden AB, Hämtad 2015-05-25 kl. 09:54.

http://www.scb.se/Pages/PressRelease_154453.aspx,, SCB, Hämtad 2009-09-10,

11.53